Kur'ân ve Sünnet Işığında

Muâmelât

Ebu Muaz Seyfullah el-Çubukâbâdî

Hutbetu'l-Hâce

Şüphesiz hamd yalnız Allah'adır. O'na hamd eder, O'ndan yardım ve bağışlanma dileriz. Nefislerimizin şerlerinden, amellerimizin kötülüklerinden Allah'a sığınırız. Allah'ın hidâyet verdiğini kimse saptıramaz. O'nun saptırdığını da kimse doğru yola iletemez. Şehadet ederim ki, Allah'tan başka hak ilâh yoktur. O, bir ve tektir, O'nun ortağı da yoktur. Yine şehadet ederim ki, Muhammed Rasûlüllâh ﷺ Allah'ın kulu ve Rasûludur.

'Ey iman edenler! Allah'tan nasıl korkmak gerekirse öyle korkun ve ancak Müslümanlar olarak ölünüz.' (Âl-i İmrân, 3/103)

'Ey insanlar! Sizi tek bir candan yaratan ve ondan da eşini var eden, her ikisinden birçok erkek ve kadınlar türeten Rabbinizden korkun. Kendisi adına birbirinizden dileklerde bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık bağlarını kesmekten de sakının. Şüphesiz Allah üzerinizde tam bir gözetleyicidir.' (Nisâ'; 4/1)

'Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve dosdoğru söz söyleyin. O da amellerinizi lehinize olmak üzere düzeltsin, günahlarınızı da mağfiret etsin. Kim Allah'a ve Rasûlüne itaat ederse büyük bir kurtuluşla kurtulmuş olur.' (Ahzâb, 33/70-71)

Bundan sonra: 'Şüphesiz sözlerin en güzeli Allah'ın Kelam'ı, yolların en hayırlısı Muhammed ﷺ'in yoludur. İşlerin en kötüsü sonradan çıkarılanlarıdır. Her sonradan çıkarılan şey bid'attir ve her bid'at sapıklıktır. Her sapıklık ta ateştedir.'

MUAMELÂT

Cabir ﷺ'dan, Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: '**Sattığında, satın aldığında ve borcunu ödeyişinde kolaylık gösteren ve cömert davranan kişiyi Allah bağışlasın**.'[1]

Haram Yemek

Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: **'Haramla beslenen her bedene Cehennem ateşi daha layıktır.'**[2]

Haram Alışverişler:

Sarhoş Edici İçki, Leş, Domuz, Put ve Leşlerin İç Yağının Satışı

Câbir ﷺ'den: "Mekke'nin fethedildiği sene Nebî ﷺ'i Mekke'de işittim, şöyle buyuruyordu: "**Allah ﷻ içki, ölmüş hayvan (leş), domuz ve putların alım-satımını yasakladı**." Bunun üzerine: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Ölmüş hayvanların iç yağı hakkında ne buyurursunuz, zira onunla gemiler yağlanır, derilere sürülür, kandiller aydınlatılır" dendi. Cevâben: **'O (nun satışı) haramdır'** buyurdu ve ilâve etti: **'Allah Yahûdîlerin canını alsın. Allah onlara ölmüş hayvanların iç yağını haram kıldığı vakit bu yağı erittiler, sonra satıp parasını yediler.'"**[3]

---

[1] **Sahih.** Buhârî (2076) Tirmizî (1320) Ahmed (3/340).

[2] **Sahih.** Taberânî, *el-Kebîr* (19/136). Bkz. *Sahîhu'l-Câmi'* (4495).

[3] **Sahih.** Ahmed (3/324) Buhârî (2236); Müslim (1581); Ebû Dâvud (3486); Tirmizî (*1297*); Nesâî (4669) İbn Mâce (2167).

‘Abdurrahmân b. Va’le’ İbn ‘Abbâs ﷺ’ya üzüm şırası hakkında sorunca ondan şu cevabı almıştır: “Adamın biri Rasûlüllâh ﷺ’e bir şarap dağarcığı hediye etmişti, kendisine: **‘Allah’ın bunu haram kıldığını bilmiyor musun?’** dedi. Adam: ‘Hayır bilmiyorum’ cevabını verdi ve yanında bulunan birisine birşeyler fısıldadı. Rasûlüllâh ﷺ adama: **‘Ona ne fısıldadın?’** diye sorunca adam: ‘Onu satmasını emrettim’ dedi. Rasûlüllâh ﷺ: **‘İçilmesi haram olanın satılması da haramdır’** buyurdu ve iki şarap dağarcığının ağızlarını açarak içlerini boşalttı.”[4]

İbn Abbas radıyallahu anhuma’dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: “Allah Yahudilere lanet etsin. Leşlerin iç yağları onlara haram kılınınca onu sattılar ve ücretini yediler. Muhakkak ki Allah bir kavme bir şeyin yenmesini haram kılınca, onun ücretini de haram kılar”[5]

* Bu hadiste iç yağlarının kullanılması değil, satılması ve parasının yenmesi haram kılınmaktadır. Böylece harama götüren bir vesile olan hile de iptal edilmiştir.

Kan, Köpek ve Yabanî Kedinin Satışı, Fahişe’nin ve Kahinin Kazancı:

Ebû Cuhayfe ﷺ’dan: “Rasûlüllâh ﷺ, kandan ücret almayı, köpeğin ücretini ve bağinin (zina edenin) kazancını haram kıldı. Dövme yapana ve yaptırana, faiz yiyene ve ona vekil olana, suret yapanlara lanet etti.”[6]

Ebu Mes’ud Ukbe b. Amr radıyallahu anh’den: “Rasulullah

---

[4] **Sahih.** Muslim (1579); Mâlik, (2/846) Nesâ’î (7/307-308).
[5] **Sahih.** Ahmed (1/293, 322) Ebu Davud (3488)
[6] **Sahih.** Buhârî (2238) Ahmed (4/308).

sallallahu aleyhi ve sellem köpeğin ücretini, bagînin kazancını ve kahinin kazancını yasakladı."[7]

Câbir ﷺ'den: 'Rasûlüllâh ﷺ köpeğin ve vahşi kedinin ücretini yasakladı.'[8] Nesâ'î'nin rivayetinde: 'Ancak av köpeği bundan müstesna'[9] şeklinde bir fark vardır.

Evcil kediye gelince İbn Abbas radıyallahu anhuma onun satışında sakınca görmezdi.[10]

Suyun Fazlası:

Iyas b. Abd radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem suyun fazlasının satışını yasakladı."[11]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Suyun fazlasına engel olursanız, ottan da engellemiş olursunuz" diğer lafzı: "Ot (mera) satılmış olacağı için suyun fazlası satılmaz."[12]

Câbir ﷺ'dan: 'Rasûlüllâh ﷺ suyun fazlasına alınan ücret-

---

[7] **Sahih**. Ahmed (4/118) Buhari (2237) Muslim (1567)

[8] **Sahih.** Muslim (1569) Ahmed (3/339) Ebu Davud (3479).

[9] **Sahih**. Nesâ'î (4668) Ahmed (3/317) Beyhaki (6/6) Darekutni (3/73) Ebu Ya'la (3/430).

[10] **Sahih mevkuf.** İbnu'l-Munzir el-Evsat (6602) bkz.: El-Mecmu (9/274) el-Umranî, el-Beyan (5/61) el-Mugni (6/360) Beyhaki el-Marife (8/176-177)

[11] **Sahih**. Ahmed (3/417) Ebu Davud (3478) Tirmizi (1271) Nesai (4663)

[12] **Sahih**. Buhari (2353) Muslim (1566)

ten yasakladı.’[13]

Hayvanı Çiftleştirmekten Dolayı Ücret Almak

İbn Ömer radıyallahu anhuma’dan: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem hayvanı çiftleştirmekten dolayı ücret almaktan yasakladı.”[14]

Cabir radıyallahu anh’den: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem devenin çiftleşmesini satmaktan yasakladı.”[15]

Asbu’l-fahl: Boğa ve aygır gibi hayvanları çiftleştirmek için kiralamaktır.

Mala Musibet Gelirse:

Câbir ﷺ anlatıyor: “Peygamber ﷺ buyurdu ki: ‘**Bir din kardeşine hurmasatsan sonra da buna bir âfet gelse, ondan bir şey alman sana helâl olmaz. Kardeşinin malını hakkın olmadığı halde nasıl alırsın?’**[16]

Bir başka rivayette: ‘Rasûlüllâh ﷺ âfetle gelen zararın hesaptan düşülmesini emretti’ demiştir.[17]

---

[13] **Sahih.** Buhârî (2284) Müslim (1565).

[14] **Sahih**. Ahmed (2/14) Buhari (2884) Nesai (4671) Ebu Davud (3429) Tirmizi (1273)

[15] **Sahih**. Muslim (1565) Nesai (4670)

[16] **Sahih.** Muslim (1554); Ebû Dâvud (3374, 3470).

[17] **Sahih.** Muslim (1554); Ahmed (3/309); Nesâ’î (4529) ve Ebû

Cuma Namazı Vaktinde Satış Yapmak

Yüce Allah şöyle buyurur: '**Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağrıldığı (ezan okunduğu) zaman hemen Allah'ı anmaya koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır.**' (Cumu'a, 62/9)

İhtikar (Karaborsacılık) Haramdır:

Ma'mer b. Abdillah el-Adevî'den: "Rasûlullah ﷺ şöyle buyurdu: **'İhtikâr yapan hatakâr olmuştur.'"**[18]

Ma'kıl b. Yesar radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Kim müslümanların yiyeceklerini pahalandırma işine girerse Allah'ın onu kıyamet gününde cehennemde oturtması hak olur**."[19]

Huzeyfe radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Müslümanların yiyeceğini karaborsa yapan bizden değildir**."[20]

İhtikâr/Karaborsa: bir malı piyasada azaltıp pahalandırmak için satmadan bekletmektir.

Dâvud (3374).

[18] **Sahih.** Muslim (1605); Ebû Dâvud (3447) Tirmizî (1267).

[19] **Sahih.** Ahmed (5/27) Hakim (2/12) Tayalisi (928) Dulabi el-Kuna (2/124) Taberani (29/479)

[20] **Hasen**. İbn Ebi Hatim İlel (2/45) Buhari Tarih (7/122)

Kar Haddi Koymanın Yasaklığı

Enes radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem zamanında fiyatlar pahalandı ve: "Ey Allah'ın rasulü! Fiyatları belirleyip kar haddi koysan olmaz mı?" dediler. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "**Şüphesiz daraltan, bollaştıran, rezzak olan ve pahalandıran Allah'tır. Ben ümit ediyorum ki, hiçkimseye kan ve mal konusunda zulmetmemiş olarak Allah Azze ve Celle ile karşılaşayım**."[21]

İhtilaf Halinde Söz Satıcınındır

İbn Mes'ud radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Alışveriş yapanlar ihtilaf ederler de bir beyyine bulunmazsa söz mal sahibi (satıcınındır) Yahut alıcı malı iade eder**."[22]

Meçhul ve Riskli Satışlar

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: 'Peygamber ﷺ, bey'u'l-garar ve bey'u'l-hasat'ı yasakladı.'[23]

İbn Ömer ﷺ'dan: 'Rasûlüllâh ﷺ, hablu'l-habele: (kesildi-

---

[21] **Sahih**. Ahmed (3/156) Ebu Davud (3451) Tirmizi (1314) İbn Mace (2300)

[22] **Hasen**. Ahmed (1/466) Ebu Davud (3511) Nesai (4649) İbn Mace (2186)

[23] **Sahih.** Muslim (513) Ahmed (2/376) Ebû Dâvud (3376) Tirmizî (1230) Nesâî (4518) İbn Mâce (2194).

ğinde çıkacak meçhul) etin satışını yasakladı.'[24]

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem yenecek hale gelinceye kadar meyveyi, hayvanın sırtındayken yünü, hayvanın memesindeki sütü veya sütün içindeki (ortaya çıkmamış) yağı satmayı yasakladı."[25]

Garar: Rriskli ve meçhul satıştır. Bu, birçok konuyu kapsamına alan geniş bir meseledir. Sonucu belli olmayan ve kumar ile olan şeyin satışı garardır. Havadaki kuş, anasının karnındaki hayvan, hayvanın sırtındaki yün, memedeki süt, sudaki balık, ağaçtaki meyvenin tahminle satışı, yeşillenmiş meyvanın olgunlaşmadan satışı, teslim etmeye güç yetmeyen şeyin ve satıcının mülkiyetine geçmemiş şeyin satışı bu kapsamdadır ve hepsi batıldır. Garar risk/tehlike ve aldatma demektir. Garar'ın kapsamına giren bazı satışlar özelikle yasaklanmıştır. Mülamese, münabeze, muhadara, mahabere, muaveme, muhakale ve müzabene garar (meçhul) satışının yasağına dahildir.

Hasat satışı: kişinin alıcısına: "Sana şunu sattım" diyerek, elbiseler/kumaşlar üzerine taşlar atması ve taşların isabet ettiği kumaşları satmasıdır. Yahut bir arazide taş atarak, taşın ulaştığı yere kadar kısmı satmasıdır.

Ma'dum'un (elde olmayan şeyin) ma'dum ile satışı garar satışındandır. Bu, alacağın alacakla ödenmesi olup bunun haramlığında icma vardır. Bu konuda rivayet edilen hadisler ise sabit olmamıştır.[26]

---

[24] **Sahih.** Buhari (2143) Muslim (1514).
[25] **Hasen**. Darekutni (3/14) Beyhaki (5/340)
[26] Bkz. Sıddık Hasen Hân, *Ravdatu'n-Nediyye* (s. 455).

Teslim Alınmayan ve Elde Mevcut Olmayan Malın Satışı:

İbn Ömer ﷺ'dan: Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: '**Bir yiyecek satın alan kimse, onu kabzetmeden (teslim almadan) önce satamaz**.'[27]

Ahmed'in rivayetinde: "**Kim kile veya vezn ile yiyecek alırsa, onu teslim almadıkça satmasın**."[28]

Bu hadislerde yasağın yiyecek ve içeceğe has olduğu zannedilebilir. Ancak, teslim alınmayan malın satışı genel kapsamlı bir lafızla da yasaklanmıştır:

Hâkim b. Hizâm ﷺ: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Ben ticaret malı satın alıyorum. Bu hususta helal ve haram olan nedir?' diye sorunca Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: **'Bir şey satın aldığın zaman onu teslim almadıkça satma!**"[29]

Hakim b. Hizam'dan: "Dedim ki: "Ey Allah'ın rasulü! Kişi bana gelip elimde olmayan şeyi satmamı istiyor. Çarşıdan alıp teslim etmek üzere ona satış yapabilir miyim?" Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Yanında (mülkiyetinde) olmayan**

---

[27] **Sahih.** Buhârî, (2136); Müslim (1525-1526); Nesâ'î (4596); Ebû Dâvud (3492); Tirmizî (1291); Mâlik, (2/640-641) İbn Mâce (2226).

[28] **Sahih.** Ahmed (2/111) Ebu Davud (3495) Nesai (4604) Tahavi Şerhu Meani'l-Asar (4/38) Taberani (13098) Beyhaki (5/314)

[29] **Hasen**. Ahmed (3/402); Beyhakî (5/313); İbnu'l-Cârud (602); İbn Hibbân (11/358, 361); Darekutnî (3/8); Nesâ'î (7/286); İbn Ebî Şeybe (4/386); 'Abdurrezzâk (8/39); Tayalisî (s.187); Taberânî (3/196); Mehamilî, *Emalî* (s.294); Hâtîb, *Târîhu Bagdat* (11/425)

şeyi satma" buyurdu."[30]

Önceki hadislerde geçen yiyecek ve ölçülebilen malların teslim alınmadan satışına dair yasak, genel ifadeli bu hadislere aykırı olmadığı için tahsisten söz edilemez. Zira bu özelin, genele uygun bir sıfatla zikredilmesidir.

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: "Çarşıda zeytinyağı satın aldım. Malı elime geçirince (akti kesinleştirince) bir adam geldi ve iyi bir kârla satın almak istedi. Ben de adamın eline vurmak (yağı satmak) istedim. Ama ardımdan birisi gömleğimi tuttu, döndüm baktım ki Zeyd b. Sabit radıyallahu anh. Şöyle dedi: "Evine götürmedikçe satın aldığın yerde satma. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Tüccarlar evlerine götürmedikçe malların satın alındıkları yerde satılmalarını yasakladı.**"[31]

Muhâkale, Muzâbene, Muhâbere, Munâbeze, Muâveme, Muhâdara, Mulâmese ve Sünyâ

Muhadara: Meyvenin olgunlaşmadan satılmasıdır. **Münâbeze:** Satıcının: "Bu elbiseyi sana atarsam satış tamam olmuştur" demesidir.

Muzabene: Taze hurmanın, kuru hurma karşılığında satılmasıdır.

---

[30] **Sahih**. Ahmed (3/402, 434) Ebu Davud (3503) Tirmizi (1232) Nesai (4613) İbn Mace (2187)

[31] **Hasen**. Ebu Davud (3499) Darekutni (3/13) Hakim (2/40) İbn Hibban (4984)

Mülâmese: Elbiseyi açıp, evirip çevirmeden elini değmesi ve değince de satış muâmelesinin tamam olmasıdır.

Muaveme: Meyve ağacını aynı akit içinde birkaç yıllığına satmak/kiralamaktır.

Muhabere: Toprağı, çıkan mahsulün üçte biri, dörtte biri gibi miktarla kiraya vermektir.

Sünyâ: meçhul istisnalı satıştır. Mesela kişi alıcıya: "Şu ağaçların bir kısmını sana sattım" der. Ancak hangi kısmı olduğu belli değildir.

Muhakale: Tarlayı o tarladan çıkacak arpa karşılığında kiralamaktır.'[32]

Enes ﷺ'dan: 'Rasûlullâh ﷺ muhakale, muhadara, mulamese, munabeze ve muzabeneden yasakladı.'[33]

Câbir ﷺ'den: 'Rasûlüllâh ﷺ muhakale, muzabene, muhâbereden ve işkah hâline gelinceye kadar hurma satın almaktan yasakladı. **İşkâh**: Hurmanın kızarması veya sararması yahut bazı tanelerinin yenilmeye başlanmasıdır. **Muhâkale**, tarlanın mâlûm bir zahire (tarladan çıkacak ürün) karşılığında ölçekle satılmasıdır. **Muzâbene**, taze hurmanın birkaç yük kuru hurma karşılığında satılmasıdır. **Muhabere** ise üçte bir, dörtte bir ve buna benzer şeylerdir. Râvi Zeyd dedi ki: Atâ' b. Ebî Rabâh'a: "Sen Câbir b. Abdillah'ı bu hadîsi Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den naklederken işittin mi?" diye sordum. Ata':

---

[32] Bkz.: Sıddık Hasen Hân, *Ravdatu'n-Nediyye* (s. 451).
[33] **Sahih.** Buhârî (2207).

"Evet" dedi."[34]

Müslim'in Cabir radıyallahu anh'den bir diğer rivayetinde "Muavemeden de yasakladı. **Muâveme**, (aynı akit içerisinde) bir kaç yıllığına yapılan satıştır. Yine sünya (istisnalı) satışı da yasakladı.'[35]

Nesâ'î, Tirmizî ve İbn Hibbân'ın rivayetlerinde şu ziyade vardır: 'Ancak (istisna edilen şey) bilinirse bu başka.'[36]

Bir Satışta İki Satış

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: 'Rasûlüllâh ﷺ bir satış içinde iki satışı yasakladı.'[37]

İbn Abdilberr dedi ki: "İlim ehline göre bu hadis, kişinin farklı iki maldan birini on liraya, diğerini on beş liraya satmasıdır. Böylece iki maldan biri satılmış olur ve müşteri bunlardan dilediğini, muhayyer bırakılarak zikredilen ücret üzerinden alır. Aldığı şeyin ve terk edip almadığı şeyin fiyatları tayin edilmemiştir. Malik ve ashabına göre bir satışta iki satış budur. Eğer müşteri bu iki maldan dilediğini almak ya da hiçbirini almamak üzere muhayyer bırakılırsa bu caizdir, bir satışta iki satış değildir."[38]

---

[34] **Sahih.** Buhârî (2196); Müslim (1536); Tirmizî (1290, 1313); Ebû Dâvud (3374-3375) ve Nesâ'î (7/270).

[35] **Sahih.** Muslim (1536).

[36] **Sahih**. Nesai (3880, 4633) Tirmizi (1290) İbn Hibban (1114)

[37] **Hasen.** Ahmed (2/432, 475, 503) Nesâ'î (4632) Tirmizî (1231) İbnu'l-Carud (600) İbn Hibban (11/349) Hakim (2/52) Beyhaki (5/343) el-İrva (5/149).

[38] İbn Abdilberr, et-Temhid (24/390)

Begavî rahimehullah Şerhu's-Sunne'de bir satışta iki satışı iki şekilde açıklar: "Birincisi: 'Sana şu elbiseyi peşin olarak on liraya, veresiye olarak yirmi liraya satıyorum' demektir. İlim ehlinin çoğuna göre bu satış fasittir. Çünkü belirlenen fiyatın hangisi olduğu bilinmemektedir. Fiyatın bilinmemesi de akdin sıhhatini bozar. Tavus: iki fiyattan biri üzerinde anlaşıp giderse bunda sakınca yok demiştir. İbrahim en-Nehai, el-Hakem b. Uteybe ve Hammad da bu görüştedirler. El-Evzaî dedi ki: "Bunda sakınca yoktur. Ancak iki fiyattan biri netleştirildikten sonra ayrılması gerekir. Eğer fiyat belirlenmeden ayrılırsa en uzak vadede iki fiyattan düşük olanını öder. Ama bu iki şıktan biri bir mecliste kararlaştırılırsa bu ihtilafsız olarak sahihtir. Bundan gerisi boş sözdür.

İkinci şekli de şöyledir: 'Şayet cariyeni bana satarsan, şu kölemi sana yirmi dinara satarım' demektir. Bu fasit bir alışveriştir. Çünkü kölenin fiyatını yirmi dinar olarak belirlemiş ve cariyenin satılmasını şart koşmuştur. Bu şart bağlayıcı değildir. Bu bağlayıcı olmadığına göre fiyatın bir kısmı da batıl olur. Böylece satılan şeyden kalana karşılık kalan meçhul hale gelir. Fakat iki şey bir mecliste satılırsa Mesela bir ev ile bir köleyi tek fiyat üzere satarsan bu caizdir. Böyle bir alışveriş, bir satışta iki satış yasağına girmez. Bu ancak bir satışta iki şeyi bir araya getirmek olur" [39]

Taksitli Satışta Fiyat Farkı Faiz midir?

İbn Mesud radıyallahu anh dedi ki: "Bir satış içinde iki satış yapmak faizdir. Ancak satış anında satıcı: "Ödemeyi peşin yapacaksan bu fiyata, vadeli yapacaksan şu fiyata derse bun-

---

[39] Begavi Şerhu's-Sunne (8/143) Sıddık Hasen Hân Kannucî, *Ravdatu'n-Nediyye* (s.464).

dan hariçtir."[40]

Vade farkının faiz olması için cinslerin aynı olması gerekir. Mesela 10 liraya karşı vade farkından dolayı 15 lira talep etmek veya peşin verilen 1 kilo hurmaya karşı bir vade sonunda 2 kilo hurma talep etmek gibi. Ancak cinsler farklı olursa faiz olmaz. Mesela 1 kilo hurma için peşin 10 lira, vadeli 15 lira şeklinde fiyat teklif edip de, bir mecliste bu iki seçenekten biri kararlaştırılırsa alışveriş sahihtir ve faiz söz konusu olmaz. Ancak diyelim ki anlaşılan vadede ödeme gerçekleşmedi, satıcı bu yüzden fiyata ekleme yaparsa vade faizi söz konusu olur. Zira onun alacağı para cinsindendir ve vadesinde ödenmediği için fazladan para cinsi eklenmektedir.

İbn Mesud radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bir satışta iki satışı yasakladı." Ravilerden Simak dedi ki: "Bir satışta iki satış; sattığı mal için veresiye olursa şu kadar olur, peşin olursa şu kadar olur demektir."[41]

Simak'ın açıklaması olarak gelen rivayetin isnadı zayıftır. Şureyk'ten başkası bunu rivayet etmemiştir. Şureyk zayıf bir ravidir. Bununla beraber Simak'a nispet edilen açıklamada da münkerlik vardır. Sıddık Hasen Han şöyle dedi: "Simâk rahimehullah'ın anlattığı şey, bir satışta iki şart yasağının tarifidir. Fakat: 'bir satışta iki şart' tek bir satışı ifade eder. Burada ise iki satış söz konusudur."[42]

Yine Simak'ın sözü hakkında İbn Kayyım şöyle demiştir: "Bu açıklama zayıftır. zira bu şekilde faiz söz konusu olmaz. Yine burada iki satış da yoktur. Bu yalnızca tek satış ve tek fi-

---

[40] **Sahih mevkuf**. İbn Ebi Şeybe (6/119 no: 20827).
[41] **Zayıf.** Ahmed (1/398) Şâşî (291) Bezzar (5/384).
[42] Sıddık Hasen Hân el-Kannucî, *Ravdatu'n-Nediyye* (sy. 464

yattır."[43]

Tavus, Katade ve İbnu'l-Museyyeb) şöyle dediler: "Sana şu kumaşı bir aylığına on liraya veya iki aylığına yirmi liraya satıyorum" deyip de, ikisinin ayrılmalarından önce bu iki fiyattan biri üzerinde satışı yaparlarsa bunda sakınca yoktur."[44]

El-Velid b. Muslim'den: "el-Evzaî'ye: "Peşin şu fiyata, vadeli şu fiyata diyerek iki fiyat helal olmaz" görüşünü sordum. Dedi ki: "Ata b. Ebi Rabah'ın görüşünü alırız. Zira o bunda sakınca görmezdi. Lakin iki fiyattan biri üzerinde anlaştıktan sonra ayrılmak gerekir. Ona dedim ki: "Eğer o iki şart üzerine malı alıp giderse?" şöyle dedi: "En uzak vadede, iki fiyattan düşük olanını alır" ona denildi ki: "Ben: şu elbise bir ay vadede on lira, iki ay vadede on üç lira desem nasıl olur?" dedi ki: "Eğer ayrılmalarından önce aralarında bir fiyat üzerinden alışverişi tamamlarlarsa bunda sakınca yoktur."[45]

es-Sevrî dedi ki; "Bir adam birine bir şeye karşılık yüz dinar verse ve adam o dinarları tartmak için gitse, sonra da: "Buna karşılık dirhem veya mal vermen gerekir" dese bu mekruhtur. Zira bu bir alışverişte iki alışveriştir"[46]

İmam Şafii de şöyle demiştir: "Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in bir satışta iki satışı yasaklamasının anlamı şu olabilir: bir köleyi sana peşin bin dinara veya bir sene vadeyle iki bin

---

[43] Tehzibu's-Sunen (5/106)
[44] **Sahih maktu**. Abdurrazzak (8/136 no: 14626)
[45] Taberi, İhtilafu'l-Fukaha (s.22)
[46] Abdurrazzak (8/139 no: 14639)

dinara satıyorum der ve satışı bu iki fiyattan biri üzerinde akdetmez. Böylece bilinmeyen bir fiyat üzerine ayrılırlar."[47]

Belli bir fiyat üzerinden tamamlanmamış alışverişe "bey': satış" denmez. Şayet bir mal için iki fiyat tayin edilerek satıcı ve alıcı ayrılırlarsa, iki satış gerçekleşmiş olur ki, yasaklanan budur. Böyle bir alışveriş batıldır, geçersizdir. Ancak satıcı ve alıcı tek fiyat üzerinden kararlaşıp ayrılırlarsa burada yalnızca bir satış söz konusu olur ve hadisteki "bir satışta iki satış" yasağı söz konusu olmaz. Çünkü burada sadece tek fiyat üzerinden tek satış gerçekleşmiştir.

Hem hadisi rivayet eden İbn Mesud radıyallahu anh hem de tabiinden diğer alimlerin açıklamaları, işaret ettiğimiz şekildedir. Nitekim bu rivayetleri zikrettik. İki satış yasağını açıklayan diğer bir rivayet de şu şekilde:

Abdullah b. Mesud radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem iki oruçtan, iki namazdan, iki giyimden, iki yeme şeklinden, iki nikâhtan ve iki satıştan yasakladı: Yasaklanan iki oruç: Fıtr ve kurban bayramlarında tutulandır. Yasaklanan iki namaz: Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar ve ikindi namazından sonra güneş batıncaya kadar olan vakitlerde namaz kılmaktır. Yasaklanan iki giyim: Tek elbise içinde ihtiba yaparak kendisiyle sema arasında avretini örten bir şey olmadan, cinsel organını yere dayaması ve tek elbise giyip bir tarafını omuza atmaktır. Buna "samma" denilir. Yasaklanan iki yeme şekli: Sağ eli sağlam olduğu halde sol elle yemek ve

[47] Taberi, İhtilafu'l-Fukaha (s.22).

karnı üzerine yüzükoyun yatarak yemek. Yasaklanan iki satış: Kişinin: "bana şunu sat ki ben de sana şunu satayım" demesidir. Yasaklanan iki nikâh ise: zina nikahı ve hala üzerine teyzenin nikahlanmasıdır."[48]

Bu rivayette yasaklanan iki satış, iki şartın koşulduğu satış olarak açıklanmaktadır. Bu da İbn Amr radıyallahu anhuma'nın rivayet ettiği: "Bir satışta iki şart" yasağıyla örtüşmektedir.

Bir Satışta iki Şart

Abdullah b. Amr radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Hem veresiye hem satış (selef satışı) helal olmaz. Bir satışta iki şart koşmak, mülkiyetine geçmeyen malı satmak ve teslim alınmamış malı satmak helal değildir.**'[49]

İmâm Mâlik ﷺ satış ve selefi şöyle açıklar: "Bu, bir kimsenin diğerine şöyle demesidir: 'Senin malını şu şu fiyata alıyorum ancak şu zamanda teslim etmen şartıyla." Bu çeşit bir muamele câiz değildir."[50]

Şah Veliyullah Dehlevî ﷺ şu açıklamayı yapar: "Bey' ve selef: 'Sana şunu, bana şu kadar borç vermen şartıyla sattım'

---

[48] **Sahih**. Ebu Abdillah el-Huseyn b. Harun ed-Dubbî, el-Meclisu'l-Hamsun Min Emali (el yazma no:5) Şeceri Emali (2/91 no 1701) Taberani (10/101) Heysemi Mecma'da (4/86) dedi ki: "Taberani'nin ricali sahih ricalidir."

[49] **Sahih**. Ebû Dâvud (3504); Nesâ'î (7/228); İbn Mâce (2188); Ahmed (2/178); Tirmizî (1234); Darimî (2/329); İbnu'l-Cârud (s.154); Hakim (2/21); Tayalisî (s.298); Beyhakî (5/267); Darekutnî (3/74).

[50] Mâlik, *Muvattâ'* (2/657).

demek suretiyle olur. İki şarttan maksat ise satış akdinin normal şartları yanında, ayrıca akit dışı şartlar koşmaktır. 'Bana şunu hibe etmen yahut benim için falancaya aracılık etmen veya şayet satarsan sadece bana satman şartıyla' gibi şartlar ileri sürülerek yapılan satışlar gibi. Bu bir akit içinde iki şart demektir."[51]

Urbun (Kaporalı) Satış:

Kaporalı satış, bir satışta iki şart yasağının kapsamındadır. Ayrıca garar satışı ve malı batıl yolla yemek kapsamında olduğundan haramdır. Böyle bir satışta; alıcı peşinat olarak bir miktar verir, sonra alıcı cayarsa verdiği peşinat satıcının olur. Bir tarafın zararı olurken diğer tarafın haksız kazancı söz konusudur.

Abdullah b. Amr radıyallahu anhuma'dan rivayet ediyor: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kaparolu satıştan yasakladı." [52]

---

[51] *Huccetu'llâhi'l-Baliga* (2/292).

[52] **Hasen sahih.** Ahmed (2/183); Mâlik (2/609); Ebû Dâvud (3502); İbn Mâce (2192); Beyhakî (5/342); İbn 'Abdilberr, *et-Temhîd* (24/176-178); İbn Adî, *el-Kâmil* (4/153); *Tehzîbu'l-Kemâl* (35/100); Suyûtî, *Tenviru'l-Havalik* (1/47). Bu rivayetin isnadı hakkında çok söz söylenmiştir. Şeyh Elbânî rahimehullah da bu rivayeti, Malik ile Amr b. Şuayb arasındaki ravinin belirtilmemesi sebebiyle **zayıf** bulmuştur. Ancak Darekutni Garabiu Malik'te (66) ve Hatib el-Bağdadi, Ruvvatu Malik'te: el-Heysem b. Yeman – Malik – Amr b. el-Haris – Amr b. Şuayb tarikiyle rivayet etmişlerdir. bkz.: Bedru'l-Munir (6/526) Yine Malik bunu Abdullah b. Vehb – İbn Lehia – Amr b. Şuayb yoluyla rivayet etmiştir. İbn Vehb, İbn Lehia'dan kitapları yanmadan önce rivayet ettiği için rivayeti sahihtir. Bkz.: et-Temhid (24/176) Yine Asım b. Abdilaziz – Hars b. Abdirrahman – Amr b. Şuayb yoluyla rivayet edilmiştir. Bkz.:

İbn Abbas radıyallahu anhuma kişinin birisine kumaş satarken: "Eğer beğenirsen onu al, beğenmezsen iade et ve onunla beraber dirhem yolla" demesini çirkin görürdü.[53]

Sarhoş Edici İçki Yapacağı Bilinen Kişiye Üzüm Satmak:

Bureyde ﷺ'dan; Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: '**Üzümü bağ bozumu sırasında depolayıp, Yahûdî'ye, Hristiyan'a veya içki yapacağını bildiği kimseye satan kimse, göz göre göre kendini ateşe atmıştır**.'[54]

Enes radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem içkiden dolayı on kişiye lanet etti: **(İçkisi yapılan maddenin suyunu çıkarmak için) sıkana, sıktırana, içene, taşıyana, kendisine taşıttırana, sunana, satana, ücretini yiyene, satın alana ve satın aldırtana**"[55]

Şehirlinin Köylü Adına Satışı:

Câbir ﷺ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: '**Şehirli, köylü adına satış yapmasın. Bırakın insanları, Allah birbirleri se-**

---

et-Temhid (24/178) Ebu Musa el-Medini Letaif (el yazma no: 167) Bu isnad hasendir. Yine Ebu Mus'ab ez-Zuhri – Malik – Ebu Rebia'nın dedesi – Amr b. Şuayb yoluyla gelmiştir. Bu isnad ceyyiddir. Bkz.: Fethu'l-Gaffar (3/1164)

[53] **Sahih mevkuf**. İbnu'l-Munzir el-Evsat (8149)

[54] **Hasen**. Taberânî, *Evsât* (5/294); Beyhakî, *Şu'ab* (5/17); Deylemî (5477).

[55] **Sahih**. Tirmizi (1295) İbn Mace (3381) el-Elbani Gayetu'l-Meram (60)

bebiyle onları rızıklandırsın.'"[56]

Enes radıyallahu anh'den: "Şehirlinin, kardeşi, babası ve annesi olsa dahi, köylü adına satış yapmasından yasaklandık."[57]

Satış Üzerine Satış:

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Nebi ﷺ şöyle buyurmuştur: '**Biriniz kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın ve kardeşi vazgeçmedikçe veya izin vermedikçe onun evlilik için talip olduğu kadına talip olmasın**.'[58]

Malın Pazara Varmadan Yolda Satışı:

İbn Ömer ﷺ'dan: 'Peygamber ﷺ satıcının malını övmesini ve daha pazara varmadan malın yolda satın alınmasını veya şehirlinin köylü adına satış yapmasını yasakladı."[59]

Yiyecek Maddelerini Ölçüp Tartmadan Satmak

Cabir radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem satıcının ölçeği ve müşterinin ölçeği olmak üzere iki ölçekle

---

[56] **Sahih.** Muslim (1522); Ebû Dâvud (3442); Tirmizî (1223); Nesâ'î (7/256) İbn Mâce (2176).

[57] **Sahih**. Buhari (2161) Muslim (1523)

[58] **Sahih.** Buhârî (5142); Müslim (1412); Ahmed (2/126, 153, 410) ve Nesâ'î (4503).

[59] **Sahih.** Buhârî (2167); Müslim (1518); Ebû Dâvud (3436); Nesâ'î (7/257) ve İbn Mâce (2179).

ölçülmedikçe bir zahireyi satmayı yasaklamıştır."[60]

Hadîsten maksad şudur: Bir ölçekle satın alınan bir zahire, o ölçekle ölçmek suretiyle teslim alınmadıkça tekrar satılamıyacağı gibi, anılan şekilde ölçülerek teslim alındıktan sonra satılmak istendiğinde o ölçümle yetinmek suretiyle de satışı yapılamaz. Satışı yapılacağı zaman yeniden ölçülmesi gerekir. Yani götürü pazarlama usûlü ile değil de ölçmek suretiyle yapılacak her satış için ayrı ayrı ölçmek gerekir. Bir ölçümle yetinilemez.

Osman b. Affân radıyallahu anh'den: "Ben Yahudilere ait Kaynuka oğulları çarşısında, kâr ile kuru hurma alıp satardım. Bu durum Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e ulaşınca bana: "**Ey Osman! Aldığında ölçerek al, satarken (yeniden) ölçerek sat**" buyurdu."[61]

Faiz

Yüce Allah buyurur ki: '**Faiz yiyenler (kabirlerinden), şeytan çarpmış kimselerin cinnet nöbetinden kalktığı gibi kalkarlar. Bu hal onların: 'Alım-satım tıpkı faiz gibidir' demeleri yüzündendir. Halbuki Allah, alım-satımı helâl, faizi haram kılmıştır. Bundan sonra kime Rabbinden bir öğüt gelir de faizden vazgeçerse, geçmişte olan kendisinindir ve artık onun işi Allah'a kalmıştır. Kim tekrar faize dönerse, işte onlar cehennemliktir, orada devamlı kalırlar. Allah faizi tüketir (faiz karışan malın bereketini giderir), sadakaları ise**

---

[60] **Hasen**. İbn Mace (2228) Darekutni (3/8)

[61] **Hasen**. Ahmed (1/62, 75) Buhari (muallak olarak 343, 444) Abd b. Humeyd (52) Bezzar (379) İbn Mace (2230) Tahavi (4/17) Beyhaki (5/315) Darekutni (3/8)

bereketlendirir. Allah küfürde ve günahta ısrar eden hiç kimseyi sevmez. İman edip iyi işler yapan, namaz kılan ve zekât verenler var ya! Onların mükâfatları Rableri katındadır. Onlara korku yoktur, onlar üzüntü de çekmezler. Ey iman edenler! Allah'tan korkun. Eğer gerçekten inanıyorsanız mevcut faiz alacaklarınızı terkedin. Şayet (faiz hakkında söylenenleri) yapmazsanız, Allah ve Rasûlü tarafından (faizcilere karşı) açılan savaştan haberiniz olsun. Eğer tevbe edip vazgeçerseniz, sermayeniz sizindir; ne haksızlık etmiş ne de haksızlığa uğramış olursunuz.' (Bakara, 2/275-279)

İbn Mes'ûd radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Faizi yiyen, yediren, kâtiplik yapan ve bilerek şahitlik yapanlar Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in diliyle kıyamet gününe kadar lanetlidirler**."[62]

Câbir radıyallahu anh'den: "Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem, faiz yiyene ve yedirene, faizi yazana ve şahit olanlara lanet etti ve şöyle buyurdu: **'Hepsi de aynıdır.'**"[63]

Ebu Hureyre radıyallahu anh şöyle dedi: "**Faiz yetmiş iki kısımdır. En aşağısı kişinin anasına yanaşması gibidir." Sonra dedi ki: "Elbette sizler, Kitap ehlini adım adım takip edeceksiniz.**"[64]

'Abdullah b. Mes'ûd radıyallahu anh'den merfu olarak gelen hadiste Rasûlullâh sallallahu aleyhi ve sellem bu büyük günahın çirkinliğini açıklamaya özen gösterir. Şöyle buyurur: **'Faiz**

---

[62] **Sahih**. Ahmed (1/393) Nesai (5102) Ebû Dâvud (3333); Tirmizî (1206); İbn Mâce (2277)

[63] **Sahih**. Muslim (1598).

[64] **Hasen ligayrihi mevkuf**. Taberani Musnedu'ş-Şamiyyin (254)

yetmiş üç kısımdır. En basiti kişinin annesiyle nikâhlanması gibidir. Ve faizin en kötüsü Müslüman bir kimsenin ırzına dil uzatmak gibidir.'[65]

'Abdullah b. Hanzale radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: **'Kişinin bilerek yediği bir dirhem faiz otuz altı zinadan daha kötüdür.'**[66]

Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurur: **'Faiz çokluk getirse bile şüphesiz ki sonunda bir azlık olacaktır.'**[67]

Riba (Faiz) Çeşitleri

Ebu Said radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Altın altınla, gümüş gümüşle, buğday buğday ile, arpa arpa ile, hurma hurma ile, tuz tuz ile, aynı, eşit ve elden ele hemen peşin değiştirilip verilmelidir. Kim (ödeme sırasında) artırırsa ya da artırılmasını isterse, hem alan, hem de veren eşit şekilde faiz yemiş olurlar**."[68]

Ebû Saîd ﷺ anlatıyor: Rasûlüllâh ﷺ zamanında bize bayağı hurma veriliyordu. Bu muhtelif cins kuru hurmanın bir karışımı idi. Bu bayağı hurmanın iki ölçeğini bir ölçek iyi hurma mukabilinde satıyorduk. Bu tarz Rasûlüllâh ﷺ'in kulağına ulaşınca

---

[65] **Sahih**. Hâkim, *Mustedrek* (2/43) İbn Mace (2275) Beyhaki Şuab (7/363) Bkz. El-Elbani, *Sahîhu'l-Câmi'* (3533) es-Sahiha (1871)

[66] **Sahih**. Ahmed, (5/225). Bkz. El-Elbani, *Sahîhu'l-Câmi'* (3375) es-Sahiha (1033).

[67] **Sahih**. İbn Mace (2279) Hâkim, *Mustedrek* (2/43). Bkz. *Sahîhu'l-Câmi'* (3542).

[68] **Sahih**. Ahmed (3/49, 66) Buhari (2176) Muslim (1584)

şöyle buyurdu: '**İki ölçek hurmaya bir ölçek hurma, iki ölçek buğdaya bir ölçek buğday iki dirheme bir dirhem olmaz**.'[69]

Ömer b. el-Hattâb ﷺ anlatıyor: Rasûlüllâh ﷺ buyurdular ki: '**Altın altınla peşin olmazsa ribâdır. Buğday buğdayla peşin satılmazsa ribâdır. Arpa arpayla peşin satılmazsa ribâdır. Kuru hurma kuru hurmayla peşin satılmazsa ribâdır**.'[70]

Bir rivayette de şöyle gelmiştir: "Bilâl ﷺ, Rasûlüllâh ﷺ'e (iyi cins bir hurma olan) berni hurması getirmişti. 'Bu nereden?' diye sordu. Bilâl ﷺ: 'Bizde âdi hurma vardı. Rasûlüllâh ﷺ'in yemesi için ondan iki ölçek vererek bundan bir ölçek satın aldık' dedi. Bunun üzerine Rasûlüllâh ﷺ: '**Eyvah! Bu ribânın ta kendisi, eyvah bu ribânın ta kendisi, sakın öyle yapma. Şayet iyi hurma satın almak istersen elindekini ayrıca sat. Sonra onun parasıyla iyi hurmayı satın al**' dedi."[71]

Fark ödeyerek, altını altınla değiştirmek caiz değildir. Verdiği altın takı ile aldığı altın takı arasındaki ücret farkını ödeyerek birçok kimse, takılarını kuyumcuya verip, farklı altın takılar almaktadır. Bu türden alışveriş haramdır, caiz değildir. Aradaki fark faizdir. Buna göre, altın karşılığı altın satılması durumunda, -biri 18, diğeri 21 ayar olsa dahi- ağırlıklarının birbirine eşit olması ve tarafların ayrılmadan önce altınları teslim almaları şarttır.

Örneğin bir kadın kendi takısını, 10.000. TL.'ye kuyumcuya satmaya; sonra da daha az gramajda başka bir

---

[69] **Sahih.** Buhârî (2177) Müslim (1594-1596) Tirmizî (1241) Nesâî (7/271-273) Mâlik (2/632).

[70] **Sahih.** Buhârî (2174); Müslim (1586); Ebû Dâvud (3348); İbn Mâce (2160, 2259); Mâlik (2/636-637); Tirmizî (1243) Nesâî (7/273).

[71] **Sahih.** Buhârî (2312); Müslim (1594) ve Nesâ'î (7/271-272).

takıyı 10.000. TL.'ye almaya anlaşması ve aynı zaman dilimi içerisinde bu alışverişi yapması caiz değildir. Çünkü bu alışveriş görüntüden ibarettir ve bu davranışla, haram kılınmış olan bir işlem meşrulaştırılmaya çalışılmış olmaktadır. Fakat bu alışveriş, aynı zaman diliminde yapılmazsa, yani kadın kendi takısını kuyumcuya satıp parasını aldıktan sonra ayrılıp gider; başka bir zaman da tekrar gelerek başka bir takıyı satın alırsa caiz olur.

İmam Ahmed b. Hanbel ﷺ bu konuda şöyle der: 'Bir kadın kendi takısını kuyumcuya sattıktan sonra; çarşıda dolaşır, arzuladığı takıyı araştırır. İstediği takının sadece; kendi takısını sattığı kuyumcuda olduğunu anladıktan sonra tekrar o kuyumcuya dönerek, istediği takıyı satın alabilir.'[72]

Cinsler Farklı Olup, Peşin Olursa Faiz Olmaz

'Ubâde b. Sâmit ﷺ'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Altın altınla, gümüş gümüşle, buğday buğdayla, arpa arpa ile, hurma hurma ile aynı, eşit ve peşin olarak değiştirilip satılır. Bu sınıflar (cinsler) değişik olursa, peşin olduğu sürece nasıl isterseniz öyle satınız.**"[73]

İbn Ömer radiyallahu anhuma'dan: "Ben Bakî'de deve satardım, dinarlarla satardım, dinar yerine gümüş para alırdım. Gümüş para karşılığında satardım, yerine dinarlar alırdım. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip durumu anlatınca: "**O andaki kıymetiyle olduktan sonra bunda bir sakınca yoktur**"

---

[72] İbn 'Useymîn, *el-Fetâvâ en-Nisâ'iyye* (s.90).

[73] **Sahih.** Muslim (1587) Ebû Dâvud (3349) Tirmizî (1240) Nesâî (4562) İbn Mâce (2254).

buyurdu[74]

Ölçülüp Tartılmayan Şeylerin Veresiye Satışında Fazlalık

Cabir radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem bir köle karşılığında iki köle satın aldı."[75]

Enes radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem (mü'minlerin annesi) Safiyye'yi Dıhyetu'l-Kelbî radıyallahu anh'den, yedi baş (cariye - köle) karşılığında satın aldı."[76]

Altının Gümüş Karşılığında Veresiye Satışı:

Ebû'l-Minhâl anlatıyor: "Zeyd b. Erkâm ve el-Berâ b. Âzib ﷺ'ya sarf'tan (yani altınla gümüşü cinsi cinsine satmaktan) sordum. İkisi de şu cevabı verdi: 'Rasûlüllâh ﷺ altının gümüş mukabilinde veresiye satılmasını yasakladı."[77]

Hayvanın Hayvanla Veresiye Satışı

Câbir radiyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve

---

[74] **Hasen.** Ebû Dâvud (3354), Tirmizî (1242), Nesâî (7/281-2) İbn Mâce (2262),

[75] **Sahih.** Ahmed (3/350, 372) Muslim (1602) Ebu Davud (3358) Tirmizi (1596) Nesai (4621) İbn Mace (2869)

[76] **Sahih.** İbn Mace (2272) Beyhaki (5/287) İbnu'l-Carud (612) Tayalisi (2055)

[77] **Sahih.** Müslim (1589) Nesâ'î (7/280).

sellem şöyle buyurdu: "**Veresiye olarak iki hayvanı bir hayvana mukabil satmak doğru olmaz; peşin olursa sakıncası yoktur**."[78]

Taş veya Boncuklu Altın, Gümüş vs. Ayrılması:

Fadâle b. 'Ubeyd ﷺ buyuruyor: "Rasûlüllâh ﷺ'e Hayber'de bulunduğu sırada altın ve boncuklarla yapılmış bir gerdanlık getirildi. Bu satılık ganimet mallarındandı. Rasûlüllâh ﷺ altınların boncuklardan ayrılmasını emretti. Derhal gerdanlığın altın kısmı ile boncuk kısmı birbirinden ayrıldı. Sonra Peygamber ﷺ: **'Altın, altına mukabil, tartısı tartısına satılsın'** buyurdu."[79]

İhtilaf Anında Keyl Medine Keylidir, Vezn İse Mekke Veznidir:

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Şer'î hukuka esas olan vezin (ağırlık), Mekkelilerin vezni (ağırlığı)dır. Mikyâle (ölçeğe yani hacme) ise Medinelilerin mikyâli esastır**."[80]

Ölçü ve Tartıda Hile Yapmak

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Ölçüyü tam yapın ve eksik tartanlardan olmayın. Doğru terazi ile tartın. İnsanla-**

---

[78] **Sahih**. Tirmizi (1238) İbn Mace (2271)

[79] **Sahih.** Muslim (1591); Tirmizî (1255); Ebû Dâvud (3352) Nesâ'î (7/279).

[80] **Sahih**. Ebu Davud (3340) Nesai (4594)

rın hakkını eksiltmeyin; yeryüzünde bozgunculuk yapmayın. Sizi ve daha evvelki nesilleri yaratan Allah'tan korkun." (Şuara 182184)

Abdullah b. Ömer radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bize yönelerek şöyle buyurdu: "**Ey Muhacirler cemaati! Beş şey vardır ki onlarla müptela olacağınız zaman (hiç bir hayır kalmaz). Ben sizlerin o şeylere erişmenizden Allah'a sığınırım: Bir milletin içinde zina - fuhuş ortaya çıkıp nihayet o millet bu suçu aleni olarak işlediginde, mutlaka içlerinde taun hastalığı ve onlardan önce gellp geçmiş milletlerde meydana gelmemiş hastalıklar yayılır. Ölçü ve tartıyı eksik yapan her millet mutlaka kıtlık, geçim sıkıntısı ve başlarındaki hükümdarın zulmü ile cezalandırılırlar. Mallarının zekatını vermekten imtina eden her millet mutlaka yağmurdan men edilir. (Kuraklik cezasıyla cezalandırılır) ve hayvanlar olmasa onlara yağmur yağdırılmaz. Allah'ın ahdini ve Resulünün ahdini (yani duşmanla yaptıkları andlaşmayı) bozan her milletin başına mutlaka Allah kendilerinden olmayan duşmanı musallat eder ve duşman o milletin elindekinin bazısını alır. Ve imamları (yani devlet adamları) Allah'ın Kitabı ile amel etmeyip Allah'ın indirdiği hükümlerden işlerine geleni seçtikçe (yani diğer hükümleri uygulamadıkça) Allah onların azabını kendi aralarında kılar. (Yani; iç fitne, fesad ve anarşi gibi azaplarla cezalandırır).**"[81]

[81] **Hasen**. İbn Mace (4019) Hakim (4/540) Ebu Nuaym Hilye (3/333) Beyhaki Şuab (3314) el-Elbani es-Sahiha (106)

Malın Ayıbını Söylememek ve Satış Anında Gizlemek

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem yiyecek satmakta olan bir adama uğradı. Ona nasıl sattığını sordu. O da anlattı. Bunun üzerine Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'e elini o kaba sokması vahyedildi. Nebi sallallahu aleyhi ve sellem elini kaba soktuğunda nemli olduğunu gördü. Bunun üzerine: "**Aldatan bizden değildir**" buyurdu**.'**[82]

Ukbe b. Amir radıyallahu anh'den: Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: **'Müslüman, Müslüman'ın kardeşidir. Kardeşine, kusurlu bir şeyi kusurunu ona açıklamadan satması helal olmaz.'**[83]

Muhayyerlik Şartı Caizdir:

İbn Ömer ﷺ anlatıyor: "Rasûlullah ﷺ buyurdu ki: '**Alış-veriş yapanlar, birbirlerinden ayrılmadıkça (akdi bozmakta) muhayyerdirler. Veya alış-veriş yapanlardan biri diğerine: Muhayyersin demişse yine muhayyerdir**.'"[84]

Hakîm b. Hizam radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: **"Alıcı ve satıcı ayrılmadıkları müddetçe vazgeçme hakkına sahiptir. Eğer doğru söyler ve gerçeği açıklarlarsa satışları bereketli kılınır. Yalan söyler**

---

[82] **Sahih.** Ahmed (2/242) Muslim (102) Ebu Davud (3454) İbn Mace (2224) Hakim (2/10).

[83] **Sahih**. İbn Mâce (2246) Hakim (2/8) Beyhaki (5/320) *Sahîhu'l-Câmi'* (6705).

[84] **Sahih.** Buhârî (2107); Müslim (1531); Tirmizî (1246); Ebû Dâvud (3454); Nesâ'î (7/248); Mâlik, (2/671); İbn Mâce (2181).

ve gerçeği gizlerlerse satışlarının bereketi kaldırılır.'[85]

Özürlünün Muhayyerliği Üç Gündür

Muhammed b. Yahya b. Habbân radıyallahu anh'den: ''Dedem Münkız b. Amr bir savaşta beynine kadar varan bir baş yarası almıştı ve bu yara onun dilini ağırlaştırmıştı. Kendisi buna rağmen ticâreti bırakmazdı ve alışverişte) devamlı aldatılırdı. Bir gün Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına gelip durumunu O'na arzetti. Bunun üzerine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ona: "**Sen alışveriş ettiğin zaman: "Aldatmak yoktur" de. Sonra sen, satın aldığın her malı geri vermek hususunda üç geceye kadar muhayyersin. Bu üç günlük süreden sonra rızan olursa malı tut ve arzulamazsan malı sahibine geri ver**" buyurdu."[86]

Pazarlığı Kızıştırmak

Ebû Hureyre ﷺ anlatıyor: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: **'(Alıcı olmadığınız hâlde, fiyatları kızıştırmak için) müşteri ile satıcının aralarına girmeyin**.'[87]

İbn Ömer ﷺ'dan: 'Peygamber ﷺ müşteri kızıştırmayı (neceşi) yasakladı.'[88]

---

[85] **Sahih.** Buhârî (2110, 2114) Muslim (1532).

[86] **Hasen, sahih.** Buhari Tarih (8/17) İbn Mace (2355) Darekutni (3/55) İbn Ömer radıyallahu anhumadan: Humeydi (662) Buhari (2117) Muslim (1533)

[87] **Sahih.** Buhârî (2160) Müslim (1413) Ebû Dâvud (3438) Tirmizî (1304) Nesâî (7/259) İbn Mâce (2174).

[88] **Sahih**. Buhârî (2140) Müslim (1515).

İmâm Mâlik ﷺ der ki: 'Neceş, başkalarının daha fazla vermesi için birisinin malına alma niyeti olmadan değerinden fazla fiyat teklif edip başkasının senin teklif ettiğin fiyattan almasını sağlamandır.'

Şüphesiz bu, düzenbazlığın bir çeşididir. Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurur: **'Hilekarlık ve düzenbazlık Cehennemlik'tir.'**[89]

Eti Canlı Bir Hayvanla Satmak:

Semûre ﷺ şöyle rivayet eder: 'Rasûlüllâh ﷺ koyunun, et karşılığı alım-satımını nehyetmiştir.'[90]

Taksitle Alıp Peşin Satmak:

İbn Ömer ﷺ'dan: "Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: **''Îne usulü ile alışveriş yaptığınız (yani taksitle alıp peşin daha az fiyata sattığınız), sığırların kuyruklarından tutunup çiftçiliğe razı olduğunuz ve cihadı terk ettiğiniz zaman, Allah üzerinize zillet musallat eder ve dininize dönünceye kadar da bu zilleti kaldırmaz**.'"[91]

Ödemeyi Fazla Yapmak Önceden Şart Koşulmamışsa Faize Girmez:

Cabir ﷺ'dan: 'Rasûlüllâh ﷺ Medine'ye geldiğinde (benden

---

[89] Bkz. *Silsîletu'l-Ahadîsi's-Sahîhâ* (1057).

[90] **Sahih.** Hakim (2/35) Beyhaki (5/296)

[91] **Sahih ligayrihi**.; Ebû Dâvud (3462) Beyhakî (5/316); Ahmed (2/84); Taberânî (3/207); Ebû Nu'aym (1/313); Ru'yanî (s.247); İbn Ebî'd-Dunyâ, *Ukubât* (s.79) Elbânî, *Sahîhâ* (11)

satın aldığı şeyin bedelini ödemek için) tartıcıyı çağırdı. Bana vereceği parayı tartarken alacağımdan fazlasını verdi.'[92]

İbn Ömer radiyallahu anhuma'dan: "O, birisinden birkaç dirhem borç aldı. Sonra sahibine kendi dirhemlerinden daha iyi bir şekilde (fazlasıyla) ödeyince, sahibi: "Bu benimkilerden hayırlıdır (fazladır)" diyerek almak istemedi. Bunun üzerine İbn Ömer şöyle dedi: "Biliyorum; ben bunu sana gönül hoşluğuyla veriyorum"[93]

Selem (Önceden Satma)

İbn 'Abbâs ﷺ anlatıyor: "Peygamber ﷺ Medine'ye geldiğinde Medineli'ler, bir yıllık, iki yıllık hurma mahsulünü peşinen satarlardı. Rasûlüllâh ﷺ onlara: **'Hurmayı kim önceden satarsa ölçüsünü, tartısını belirterek, vâdesini tâyin ederek satsın'** buyurdu."[94]

İbn Ömer ﷺ anlatıyor: "Bir adam selem yoluyla (yani parasını peşin alarak, çıkacak mahsülden verilmek üzere) bir ağacın hurmasını sattı. Fakat o yıl o ağaç hiç mahsül vermedi. Satıcı ile müşteri ihtilafa düşerek dâvalarını Rasûlüllâh ﷺ'e getirdiler. Rasûlüllâh ﷺ satıcıya: **'Onun parasını nasıl helal addedersin, parayı geri ver'** dedi. Sonra şunu söyledi: **'Hurma (yenmeye) sâlih oluncaya kadar onu selem yoluyla satma-**

---

[92] **Sahih.** Buhârî, (*Cihad* 49, 113; *Vekâlet* 8; *Mesâcid* 59; *Buyû* 34; *İstikrâz* 1, 7; *Mezâlim* 26; *Hibe* 23; *Şurût* 4; *Nikâh* 10, 121; *Nafakât* 12; *De'avât* 53); Müslim (710); Tirmizî (1100, 1253); Nesâ'î (7/297-300); Ebû Dâvud (3505) İbn Mâce (2205).

[93] **Sahih mevkuf**. Malik (Buyu 90)

[94] **Sahih.** Buhârî (2240-41); Müslim (1604); Ebû Dâvud (3463); Tirmizî (1311); Nesâ'î (7/290) İbn Mâce (2280).

yın.'"[95]

İbn Ömer ﷺ'dan: 'Kişinin, bir başkasına selem yoluyla yiyecek satmasında bir beis yoktur, yeter ki yiyecek maddesinin fiyatı belirlenmiş, ödemenin zamanı tayin edilmiş olsun. Ancak (hasada) salahı ortaya çıkmayan ekinde veya (yenmeye) salahı ortaya çıkmayan hurmada selem olmaz.'[96]

Borçlanma Hukuku

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Ey iman edenler! Belirli bir vakte kadar birbirinize borçlandığınız zaman, onu yazın; aranızdan bir kâtip doğru olarak yazsın ve Allah'ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan çekinmesin; yazsın. Borçlu olan da yazdırsın ve Rabbi olan Allah'tan korkup borcundan hiçbir şey eksiltmesin. Eğer borçlu, câhil, yahut zayıf, yahut da bizzat yardırma gücü yetmezse, velisi doğru olarak yazdırsın. (Borç ve alacak yazılırken) erkeklerinizden iki de şâhid bulundurun. Eğer iki erkek olmazsa, razı olacağınız şâhidlerden bir erkekle, birinin unutması halinde, diğerinin ona hatırlatması için iki kişi yeter. Şâhidler çağırıldıklarında, şâhidlikten) çekinmesinler. Küçük olsun büyük olsun, borcu, süresiyle birlikte yazmaya üşenmeyin. Bu, Allah katında daha adaletli, şâhidlik için daha sağlam, şüpheye düşmemeniz için daha yakındır; ancak aranızda yaptığınız alışverişin peşin (paralı) bir ticaret olması halinde, onu yazmamanızda size bir günâh yoktur. Alış-veriş ettiğiniz zaman da şâhid tutun. Kâtibe de şâhide de zarar verilmesin. Eğer (bir zarar) verirseniz, bu kendinize dokunacak**

---

[95] **Sahih.** Mâlik (2/644); Buhârî, (*Selem* 2); Ebû Dâvud (3467) İbn Mâce (2284).

[96] **Sahih mevkuf**. Mâlik (2/682); Buhârî, (muallak olarak: *Selem* 7)

bir itaatsizlik olur. Allah'tan korkun. Allah size öğretiyor. Allah, her şeyi hakkıyle bilendir. Eğer yolculuktaysanız ve bir kâtip de bulamazsanız, (borca Karşılık) alınan rehinler yeter. Eğer birbirinize güvenirseniz, kendisine güvenilen kimse emanetini ödesin; Rabbi olan Allah'tan korksun. Şâhidliği gizlemeyin; her kim onu gizlerse, o, mutlaka kalbi günahkâr olan bir kimsedir. Allah ne yapığınızı hakkiyle bilendir." (Bakara 282-283)

Geri Ödemeyi İstemediği Halde Borç İstemek

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: **'İnsanların mallarını geri ödemek üzere alana Allah kefil olur. O malları zarara uğratmak üzere alanı da zarara uğratır.'**[97]

Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: **'Subhânallâh! Allah borç konusunda ne kadar ağır hükümler indirdi. Nefsim elinde olan (Allah'a) yemin olsun ki şayet bir kişi Allah yolunda öldürülürse, sonra diriltilip tekrar öldürülse, sonra diriltilip yine öldürülse ve ödenmemiş bir borcu olsa ödeninceye kadar Cennete giremez.'**[98]

Darda Olan Borçluya Mühlet Vermek

"**Eğer (borçlu) darda ise, eli genişleyinceye kadar ona mühlet verin. Halbuki bilmiş olsanız, (alacağınızı) sadaka olarak bağışlamanız, sizin için daha hayırlıdır**" (Bakara 280)

---

[97] **Sahih.** Buhârî (3387).
[98] **Sahih.** Nesâ'î (7/314). Bkz. *Sahîhu'l-Câmi'* (3594).

Huzeyfe radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Melekler sizden öncekilerden bir adamın ruhunu karşıladılar ve dediler ki: "İşlediğin bir hayır biliyor musun?" Adam: "Hayır" dedi. "Hatırla" dediler. Dedi ki: "Ben insanlara borç verir ve adamlarıma borçlu kimseye geniş zamanına kadar süre vermelerini yahut tahsil etmekten vazgeçmelerini emrederdim." Melek dedi ki: "Allah Azze ve Celle: Onu cezalandırmaktan göz yumun" buyurdu**."[99]

İmkanı Olan Kimsenin Borcunu Geciktirmesi

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Zengin kimsenin borcunu ödemeyi geciktirmesi zulümdür**."[100]

Rehn (İpotek)

Rehn, bir hak veya bir borç karşılığında bir şeyi hapsetmektir. Yani verilmesi gereken bir alacağın verilmemesi durumunda o rehin alınan şeyden tazminini ifade eden bir akiddir. Rehnin delili Kitâb ve Sünnet'tir. Yüce Allah Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurur: '**Eğer seferde olup, yazıcı (katip) bulamadınızsa, o takdirde, borçludan alınmış rehinler kâfidir**.' (Bakara, 2/283)

Enes radıyallahu anh'den: 'Rasûlüllâh ﷺ aile fertleri için 30 sa' arpa karşılığında zırhını, Ebû Sehm denilen bir Yahûdî'ye

---

[99] **Sahih**. Buhari (2078) Muslim (1560)
[100] **Sahih**. Buhari (2400) Muslim (1564)

ipotek etti.'[101]

Aişe radıyallahu anha'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem belli bir vadeyle bir Yahudiden yiyecek aldı ve rehin olarak demir zırhını verdi."[102]

Rehine El Koymak Yasaklanmıştır

Cahiliye devrinde bir kimse bir malını veya eşyalarını aldığı borç veya başka bir şey karşılığında rehin bırakırdı. Fakat borç ödenmeyince, rehin bırakılan şey, rehin alan kimseye kalır, sahibine iade edilmezdi. İslam bunu iptal etmiştir.

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "**Rehin, sahibinin elinden çıkmaz. Geliri de, masrafı da sahibine aittir**."[103]

Rehinden İstifade Etmek

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Binit hayvanı rehin olunca yemi verilmesi karşılığında üzerine binilebilir. Sağım hayvanı da rehin edildiği zaman yemi verilmesi karşılığında sütü içilebilir. Rehin edilen hayvanın nafakası ona binen ve sütünü içen kimse üzerine gerekir**"[104]

---

[101] **Sahih.** Buhârî (1962, 2508) ve Müslim (1603).

[102] **Sahih.** Buhari (2509) Muslim (1603)

[103] **Sahih**. İbn Hibban (13/258) Hakim (2/58-60) Malik (2/728) İbn Mace (2441) Darekutni (2920-27)

[104] **Sahih**. Buhari (2512) Ahmed (2/472) Ebu Davud (3526) Tirmizi (1254) İbn Mace (2440)

Havale

Havale bir akid olup borcun, birinin zimmetinden başka birinin zimmetine geçmesidir. Havalenin delili Rasûlüllâh ﷺ'nin şu hadisi şerifi ile sabit olmuştur:

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: **'Zengin kişinin borcunu ödemeyi geciktirmesi zulümdür. Sizden biriniz (borcunun edası için) bir zengine havale edildiğinde bunu kabul edip ona müracaat etsin.'**[105]

Damân (Malla Kefalet)

Kişinin zimmetinde miktarı bilinen mala zamin (kefil) olmak sahihtir. Hak sahibi kefillik şartları mevcutsa hakkını kefilden istiyebildiği gibi borçlusundan isteme hakkına da sahiptir. Kefil, kefalet ve ödemeyi esas borçlunun izniyle ödemişse hakkını ondan ister. Bilinmeyen şeyin kefaleti ve kesinleşmemiş alacaklar için kefalet sahih değildir.

Seleme b. Ekvâ' ﷺ şöyle rivayet eder: " ...Üçüncü bir cenaze daha getirildi. Cenaze sahipleri şöyle dediler: 'Ey Allah'ın Rasûlü cenaze üzerine namaz kıldır.' Rasûlüllâh ﷺ: **'Geride bir şey bıraktı mı?'** dedi. Onlar: 'Hayır' dediler. Rasûlüllâh ﷺ: **'Peki, ölünün üzerinde borç var mı?'** sorunca, cenaze sahipleri: 'Üç dinar borcu var' dediler. Rasûlüllâh ﷺ: **'O zaman arkadaşınızın namazını siz kıldırın'** buyurdu. Bunun üzerine Ebû Katâde ﷺ şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Rasûlü cenaze üzerine namaz kıldır, onun borcu benim üzerime vaciptir.' Ebû

[105] **Sahih.** Buhârî (2287) Müslim (1564).

Katâde borcu ödemeye kefil olunca Rasûlüllâh bu cenaze üzerine namaz kıldırdı."[106]

İflâs

Şerîd b. Suveyd es-Sakafî radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Borcunu ödemeye gücü yeten kişinin borcunu ödemeyi geciktirmesi (alacaklısı tarafından) şikâyet edilmesini ve cezalandırılmasını helâl kılar**."[107]

Ebû Saîd el-Hudrî radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem hayatta iken bir adamın satın aldığı meyvalara bir âfet geldi ve adam ödeyemeyecek miktarda çok borçlandı. Bunun üzerine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem, ashabına: ''**Bu adama sadaka veriniz**" buyurdu. Halk da ona sadakalar verdi. Fakat verilen sadaka da onun borcuna yetmedi. Bunun üzerine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem alacaklılara: ''**Bulduğunuz (şu) miktarı alınız ve sizin için şu miktardan başka bir hak yoktur**" buyurdu."[108]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Kim malının kendisini iflas etmiş kimsenin yanında bulursa, onu almaya başkalarından daha hak sahibidir**."[109]

---

[106] **Sahih.** Buhârî (2289).

[107] **Sahih**. Ahmed (4/222, 388) Ebu Davud (3628) Nesai (4689) İbn Mace (2427)

[108] **Sahih**. Ahmed (3/36) Muslim (1556) Ebu Davud (3469) Tirmizi (655) Nesai (4530) İbn Mace (2356)

[109] **Sahih.** Ahmed (2/228, 258) Buhari (2402) Muslim (1559)

Hacir

Borç ödenene kadar hakimin malı tasarruftan alıkoyması caizdir. Bu sahabe arasında "hacir" olarak bilinen bir uygulamadır.

Urve b. ez-Zubeyr radıyallahu anh'den: "Abdullah b. Cafer bir şey satın almıştı. Ali radıyallahu anh dedi ki: "Osman radıyallahu anh'e gidip sana hacir koyduracağım" dedi. İbn Cafer bunu Zubeyr radıyallahu anh'e bildir. O da: "Ben senin satın aldığına ortağım" dedi. Ali radıyallahu anh, Osman radıyallahu anh'e: "Ona hacir koyacak mısın?" dedi. Zubeyr radıyallahu anh: "Ben onun ortağıyım" dedi. Bunun üzerine Osman radıyallahu anh: "Ortağı Zübeyr olan kişiye mi hacir koyacağım?" dedi.[110]

Sorumsuz Kişiye Hacir

Mal üzerinde güzel tasarrufta bulunmayan, savurgan kimseye hacir uygulamak caizdir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Allah'ın sizi gözetici kıldığı mallarınızı sefihlere (aklı kıt olanlara) vermeyin. (Bununla beraber) o maldan onlara da yedirin, giydirin ve onlara iyi söz söyleyin**" (Nisa 5)

Ayette geçen sefihler; malı saçıp savuran, gerektiği gibi tasarrufta bulunmayanlardır.[111]

---

[110] **Sahih mevkuf**. Şafii Musned (556) Beyhaki (6/61)
[111] Bkz.: Zemahşerî, el-Keşşaf (1/246)

Yetimin Malı

Yetim rüşd çağına ulaşıncaya kadar malında tasarrufta bulunulabilir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"**Nikâh çağına gelinceye kadar yetimleri deneyin. Eğer onları aklı başında görürseniz, mallarını kendilerine verin. Onları, büyümeleri (ve geri almaları korkusu) ile, israf ve acele ederek yeyip elden çıkarmayın. Zengin olan kimse, (yetimin malını yemekten sakınıp) iffetli davransın: fakır olan kimse de, maruf ölçüler içinde yesin. Onlara mallarını geri verdiğiniz zaman, yanlarında şâhidler bulundurun. (Kontrol edip) hesap sormak yönünden Allah yeter**" (Nisa 6)

Aişe radıyallahu anha bu ayet hakkında şöyle demiştir: "Bu ayet yetimin malı hakkında nazil olmuştur. Fakir kimse, ona yaptığı iyilik nispetinden o maldan yiyebilir."[112]

Sulh ve Komşuluk Ahkamı

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Bir sadakayı, yahut bir iyiliği, yahut da insanlar arasını düzeltmeyi emredenlerinki dışında, gizli gizli konuşup fısıldaşmalarının çoğunda hayır yoktur**." (Nisa 114)

Amr b. Avf radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Helali haram, haramı da helal kılmadıkça müslümanların arasını düzeltmek caizdir**."[113]

---

[112] **Sahih.** Buhari (4575) Muslim (3019)
[113] Sahih. Ebu Davud (3594) İbn Mace (2353) Tirmizi (1352) İbnu'l-

Abdullah b. Amr b. el-As radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Kim (bir mü'mini) kasten öldürürse o kimse maktulün velîlerine teslim edilir. Maktulün velîleri dilerlerse onu öldürürler, dilerlerse diyet (kan bahası) alırlar. Bu da otuz (adet) hikka (dört yaşına giren dişi deve), otuz adet cezaa (beş yaşına basan dişi deve) ve kırk adet halıfa (hâmile deve)dir. Bu diyet, kasten öldürme tazminatıdır. Maktulün velîleri ile ne (meblâğ) üzerine sulh yapılırsa bu (meblâğ) onların hakkıdır. Bu da diyetin ağırlaştırılmış olanıdır**."[114]

Komşuluk Hükümleri

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Komşu, komşusunu, kendisinin duvarına tahta koymaktan engelleyemez**."[115]

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Zarar vermek de, zarara zararla karşılık vermek de yoktur. Kişinin komşunun duvarı üzerine odun koyma hakkı vardır. Yol (genişliği) hakkında ihtilâf ettiğiniz zaman, yolu yedi zira kadar (323 metre kadar) geniş ediniz**"[116]

Nevevi şöyle dedi: ''Yol miktarına gelince, adam kendi mülkünden bir parçasını Allah rızâsı için yola tahsis etmek istediğinde, yol genişliğinin miktarı kendisinin takdirine kalmış bir

---

Carud (637) Darekutni (3/27) Hakim (4/101)

[114] **Hasen.** Ahmed (2/183, 217) İbn Mace (2626) Tirmizi (1387) Beyhaki (8/53)

[115] **Sahih**. Buhari (2463) Muslim (1609)

[116] **Sahih ligayrihi.** Ahmed (1/313) İbn Mace (2341) Taberani (11/no:11806) Darekutni (4/228) Hatib, Muvazzah (2/97)

şeydir, geniş tutması daha sevaptır. Hadiste kastedilen bu değildir. Eğer açılacak yol bir grubun arazisinin arasından geçecekse ve arazî sâhipleri bu yolu açıp yaşatmak isterlerse durumlarına bakılır. Şayet arazi sâhipleri yol genişliği hususunda bir şey üzerinde anlaşıp karar verirlerse mesele kalmamış olur. Eğer ihtilâfa düşerlerse, yolun genişlik miktarı yedi zira (323 metre) olur. Hadîsten kastedilen hüküm buna aittir."

Ortaklık (Şirket)

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Ortakların çoğu, biribirlerinin haklarına tecavüz ederler; ancak îman edenler ve sâlih amel işleyenler hâriç; bunlar da ne kadar azdır**" (Sad 24)

Ebu Hadaş, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in muhacir ashabından birinden rivayet ediyor: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber üç savaşa katıldım ve şöyle buyurduğunu işittim: "**Müslümanlar üç şeyde ortaktırlar: Ot, su ve ateş**"[117]

Hadiste geçen ot (kele') ile kastedilen; sahipsiz arazide biten meralık otlardır. Ancak bir şahsın mülkü olan arazide biten ota kimse ortak değildir ve sahibinin izni olmadan faydalanılamaz.

Hak Sahipleri Arasında Suyun Dağıtılması

Urve b. Zubeyr radıyallahu anh'den: Abdullah b. Zubeyr,

---

[117] **Sahih**. Ebu Davud (3477) Ahmed (5/364) Ebu Nuaym, Marife (6764)

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında Ensar'dan biri ile, Harre'de hurmaların sulandığı akarsu hakkında davalaştı. Ensari: "Akan suyu serbest bırak" dedi. O da bunu kabul etmedi ve Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'în yanında davalaştılar. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Ey Zubeyr! Önce sen sula ve sonra komşuna suyu gönder**" dedi. Ensari öfkelendi ve: "Ey Allah'ın rasulü! Halanın oğlu olduğu için mi böyle hükmettin?" dedi. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in yüzünün rengi değişti. Sonra buyurdu ki: "**Ey Zubeyr! Duvarını aşıncaya kadar suyu hapset**" Zubeyr dedi ki: "Allaha yemin olsun, şu ayetin bu konuda indiğini sanıyorum: "**Fakat hayır; Rabbine yeminler olsun ki onlar, aralarında çekiştikleri şeyler hakkında seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükümden dolayı içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyet göstermedikçe îman etmiş olmazlar**" (Nisa 65)"[118]

Para ve Ticaret Konusunda Ortaklık

Ebu'l-Minhal dedi ki: "Ben ve ortağım bir kısmı peşin, bir kısmı vadeli bir şey sattık. Bera b. Azib radıyallahu anh geldi ve ona bu durumu sorduk. Dedi ki: "Ben ve ortağım olan Zeyd b. Erkam radıyallahu anh bunu yaptık. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e bunu sorduğumuzda şöyle buyurdu: "**Peşin olanı alın, vadeli olanı iade edin**."[119]

Vekâlet

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**…Şimdi siz, içinizden birini, şu gümüş paranızla şehre gönderin; baksın, hangi yiyecek daha temiz ise ondan size azık getirsin. Çok dikkati**

[118] **Sahih**. Buhari (2359) Muslim (2357)
[119] **Sahih**. Buhari (2497-98) Muslim (1589)

davransın ve sakın ha sizi birisine sezdirmesin" (Kehf 19)

Müslümanlar vekaletin caiz ve hatta mustehap olduğunda icma etmişlerdir. Çünkü bu iyilik ve takvada yardımlaşma kapsamındadır. Bir kimse bir şeyi bizzat yapmaya güç yetiremiyorsa, kendisine vekaleten onu yapacak birini tayin eder.

Had Cezası Uygulamak İçin Vekil Tayini

Ebu Hureyre ve Zeyd b. Halid el-Cuheni radıyallahu anhuma'dan gelen hadiste şöyle buyrulmuştur: "..**Ey Uneys! Şu kadına git, suçunu itiraf ederse onu recmet**…"[120]

Ramazan Zekatının Muhafazası İçin Vekil Tayini

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem beni Ramazan zekatlarını muhafaza için vekil kıldı."[121]

Vekilin, Muvekkilinin İzin Verdiği Miktardan Fazlasıyla Satın Alması

Urve el-Bariki'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ona kendisine bir davar satın alması için bir dinar vermişti. O da iki davar alıp birini bir dinara satarak, bir davar ve bir dinar ile gel-

---

[120] **Sahih.** Buhari (2695-96) Muslim (1697-98)
[121] **Sahih.** Buhari (2311, 3275, 5010)

di. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ona bu alışverişinden dolayı bereket duası etti. Öyle ki toprak satsa ondan kâr ediyordu.”[122]

Musâkât ve Muzâraa (Zirâat)

İbn Ömer Radıyallahu anhuma’dan: “Hayber fetholunduğu zaman, yahudiler Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den, orada kalıp çalışmalarını ve çıkan hurma ve ekinin yansının kendilerinde kalmak üzere diğer yansını Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e vermelerini teklif ettiler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: “**Dilediğimiz sürece sizin bu teklifinizi kabul ediyorum**” dedi. Böylece Hayber'in gelirlerinden olan hurma ikiye bölünüyordu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de ondan humus (beşte bir) alıyordu.”[123]

Garantili Bir Ücretle Tarla Kiralamanın Caiz Oluşu

Rafi b. Hadic radıyallahu anh’den: “Biz Ensâr'ın çoğunluğu, çiftçi idik. Arazimizi şurası kiracının burası bizim diye icara verirdik. Çoğu kez birinin hissesi mahsul verirdi, diğeri vermezdi. Onun için Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bize bunu yasakladı. Ama verik ile (gümüş parayla) yapılan icardan bizi alıkoymadı”[124]

Sa'd b. Ebî Vakkas radiyallahu anh'den: “Tarla sahipleri tarlalarını, ekinden çıkan ürün karşılığında kiraya veriyorlardı.

---

[122] **Sahih** Ahmed (4/375) Buhari (3642) Ebu Davud (3384)
[123] **Sahih**. Buhari (2338) Muslim (1551)
[124] **Sahih**. Buhari (2722) Muslim (1547)

Bu hususta anlaşmazlık çıktı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e, davalannın halli için başvurdular. Bu sebeple içindeki mahsûl karşılığında kiralamalarını yasaklayıp şöyle buyurdu: "**Altın ve gümüş karşılığında kiralayın**"[125]

İcâre (Ücretle Çalıştırma)

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Eğer sizin için çocuğunuzu emzirmiş iseler, emzirme ücretlerini onlara verin" (Talak 6)

"Kadınlardan biri de şöyle demişti: "Ey babacığım! Onu ücretli tut; ücretli tuttuğun kimselerin en hayırlısı, kuvvetli ve güvenilir olandır" (Kasas 26)

"Nihayet bir kasaba halkına geldikleri zaman, onlardan yiyecek istemişler, onlar ise bundan kaçınmışlardı. Bu sırada orada yıkılmak isteyen bir duvar bulmuşlardı ki, o kul onu hemen doğrultuvermişti. Mûsâ da ona şöyle demişti: "Eğer dileseydin buna karşılık bir ücret alırdın" (Kehf 77)

İş Karşılığında Ücret Almak

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Allah'ın gönderdiği her nebî mutlaka koyun çobanlığı yapmıştır.**" Sahabeler: "Ya sen?" dediler. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Evet, ben de bir kaç kırat karşılığında Mekke'lilerin koyunlarını güttüm**"

[125] **Hasen**. Ahmed (1/178) Ebu Davud (3391) Nesai (3894)

buyurdu."[126]

Hacamat İşinden Dolayı Ücret Almak

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem hacamat yaptırdı ve haccam'a ücretini verdi. Şayet bu haram olsaydı vermezdi."[127]

Kur'ân Öğretmek İçin Ücret Almak Caiz Değildir

Ubey b. Ka'b radıyallahu anh'den: "Bir adama Kur'ân öğrettim. O da bana bir yay hediye etti. Bunu Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e anlatınca buyurdu ki: "**Onu alırsan ateşten bir yay almış olursun**." Bunun üzerine onu iade ettim.[128]

Ubâde b. Sâmit radıyallahu anh şöyle dedi: "Suffe ehlinden bazı kimselere yazı ve Kur'ân öğrettim. Onlardan birisi bana bir yay hediye etti. (Kendi kendime) dedim ki: "Bu bir mal değildir. Allah yolunda bununla ok atarım. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e gidip sorayım." Bunun üzerine gittim ve: "Ey Allah'ın rasulü! Kendilerine yazı ve Kur'ân öğrettiklerimden birisi bana bir yay hediye etti. O, mal değil, Allah yolunda ondan ok atarım" dedim. Buyurdu ki: "**Eğer boynuna ateşten bir halka takılmasını istiyorsan, onu kabul et**."[129]

---

[126] **Sahih**. Buhari (2262) Ahmed (3/326) İbn Mace (2149)
[127] **Sahih**. Buhari (2103) Muslim (1202)
[128] **Sahih ligayrihi**. İbn Mace (2158)
[129] **Sahih**. Ebû Dâvûd (3416) Ahmed (5/324)

Kur'ân Okuyarak Rukye'den Dolayı Ücret Almak

İbn Abbâs radıyallahu anhuma'dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından bir topluluk subaşında konaklamış olan bir oba halkına uğradılar. Onların arasında zehirli bir şey tarafından sokulmuş veya tedavi edilecek birisi vardı. O suyun başındakilerinden biri durumu arz ederek dedi ki: "Aranızda rukye yapacak biri var mı? Su başında konaklayanlardan birisini zehirli bir şeyin soktuğu – veya tedavi edilecek – bir hasta var." Onun bu müracaatı üzerine sahâbîlerden biri gitti ve o hasta adama, bir bölük koyun sürüsü ücret karşılığında Fâtihatu'l-Kitâb'ı okudu. Ardından o kimse derdinden kurtulup iyileşti. Sonunda koyun sürüsü karşılığında okuma tedavisi yapan kimse arkadaşlarının yanına geldi. Arkadaşları onun bu ücreti almasını hoş görmediler ve: "Sen Allah'ın Kitâbına karşılık ücret aldın!" dediler. Nihayet Medine'ye geldiler de: "Ey Allah'ın rasulü! Falân kimse Allah'ın Kitâbına karşılık ücret aldı" dediler. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Karşılığında ücret aldığınız vazifelerin en haklı olanı, Allah'ın Kitabı karşılığındaki ücrettir**" buyurdu."[130]

Müezzinin Ücret Almasından Yasaklanması

Osmân b. Ebî'l-'Ãs ﷺ anlatıyor: 'Rasûlüllâh ﷺ'in bana en son vasiyetlerinden biri de ezanına karşılık ücret almayan bir müezzin tutmamdı.'[131]

---

[130] **Sahih**. Buhari (5737).

[131] **Sahih**. Ahmed (4/21, 217); Ebû Dâvud, (531); Tirmizî, (209);

İşin Ehli Olmadan Zarar Veren Tazmin Eder

İbn Amr radıyallahu anhuma'dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Kim tıbbı bilmediği halde tabiplik yaparsa tazminatı karşılar**."[132]

İşçiye, İşinin Karşılığını Vermemek

Ebû Hureyre ﷺ, Rasûlüllâh ﷺ'den şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: 'Yüce Allah şöyle buyurur: Kıyamet günü üç kişinin karşısında olurum. Benim adımı vererek anlaşan sonra da anlaşmaya uymayan kişi, hür birini köle olarak satıp parasını yiyen kişi, işçi tutup işini gördüren ve ücretini vermeyen kişi.'[133]

Vedia (Emanet) ve Âriye (Ödünç)

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Allah size. emanetleri ehline (sahiplerine) vermenizi, emrediyor" (Nisa 58)

"Eğer birbirinize güvenirseniz, kendisine güvenilen kimse emanetini ödesin; Rabbı olan Allah'tan korksun" (Bakara 283)

Safvan b. Umeyye radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Huneyn günü benden bir zırh ödünç aldı. Ben: "Bu bir gasp mı ey Muhammed?" dedim. Dedi ki: "**Bilakis, bu garantili bir ödünçtür**." O zırhın bir kısmı zayi olunca Nebî

Nesâ'î, (2/23); İbn Mâce, (714) Hakim (1/199, 201).

[132] **Sahih**. Ebu Davud (4586) Nesai (4830) İbn Mace (3466)

[133] **Sahih.** Buhârî (2227) Ahmed (2/358).

sallallahu aleyhi ve sellem tazmin etti. O gün İslam'a yöneldim."[134]

Boş Araziyi İşletmek

Aişe radıyallahu anha'dan: Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: 'Her kim, kimsenin olmayan ölü araziyi işletirse onun hakkıdır.'[135]

Gasp, Hırsızlık ve Yağma

Gasp, başkasının malını zulüm ve zorla almaktır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Ey iman edenler! Karşılıklı gönül rızasına dayanan ticaret malı müstesna, mallarınızı aranızda bâtıl yollarla yemeyin" (Nisa 29)

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Yağmacılık veya gasp yapan veya gasp için işarette bulunan bizden değildir**."[136]

Ebu Bekre radıyallahu anh'den Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Şüphesiz kanlarınız, mallarınız, ırzlarınız birbirinize haramdır**…"[137]

---

[134] **Hasen.** Ahmed (3/401) Ebu Davud (3562) Darekutni (3/39) Hakim (2/47) Beyhaki (6/89)

[135] **Sahih.** Buhârî (2335)

[136] **Hasen**. Ziyau'l-Makdisi el-Muhtare (9/553) Hakim (2/147) Taberani (11/358, 12/107)

[137] **Sahih**. Buhari (67) Muslim (1679)

Şaka Ya da Ciddi Olarak Başkasının Malını Almak

Saib b. Yezid, babasından: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Hiçbiriniz kardeşinin malını ciddi ya da şaka olarak almasın. Kim kardeşinin asâsını almışsa geri versin."[138]

Enes radıyallahu anh'den: Nebi sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Müslümanın malı, diğer müslümana ancak gönül hoşluğuyla helal olur**."[139]

Arazi Gasbetmek

Abdullah b. Ömer ﷺ'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Kim, hakkı olmayan bir toprak parçasını alırsa Kıyamet günü yedi kat yerin dibine geçirilir."[140]

Ya'lâ b. Murre ﷺ'dan Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: "Kim, bir karış toprağı haksız yere almışsa yedi kat yerin dibine kadar o toprağı kazmakla görevlendirilir. Sonra, kıyamet günü insanlar arasında hükmünü verinceye kadar Allah o toprağı o kişinin boynuna geçirir.'[141]

Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: 'Arazilerin sınır işaretlerini değiştirene Allah lanet etsin.'[142]

---

[138] **Hasen**. Ahmed (4/221) Ebu Davud (5003) Tirmizi (2160)
[139] **Sahih ligayrihi**. Darekutni (3/26)
[140] **Sahih.** Buhârî (3196).
[141] **Sahih.** Taberânî, *el-Kebîr* (22/270). Bkz. *Sahîhu'l-Câmi'* (2719).
[142] **Sahih.** Muslim rivayet etmiştir. Bkz. *Şerhu'n-Nevevî* (13/141).

Zorla Gasp Etmeye Çalışanla Vuruşmak

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: "Bir adam geldi ve: "Ey Allah'ın rasulü! Bir adam gelip malımı zorla almak isterse ne dersin?" dedi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Malını ona verme" dedi. Adam: "Ya benimle vuruşursa?" dedi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Sen de onunla vuruş" buyurdu. "Ya beni öldürürse?" dedi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Sen şehid olursun" buyurdu. Adam: "Peki ben onu öldürürsem?" dedi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "O ateştedir" buyurdu."[143]

Fitne Zamanında Mal ve Nefsi Muda-faa'nın Terki

Ebu Musa radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Fitnede yaylarınızı kırın, kirişlerinizi kırın, kılıçlarınızı taşa vurun. Eğer birinizin evine birisi girerse, Adem'in (öldürülen) hayırlı oğlu gibi olun."[144]

Hırsızlık

Yüce Allah şöyle buyurur: 'Hırsızlık eden erkek ve hırsızlık eden kadının yaptıklarına karşılık bir ceza Allah'tan bir ibret olmak üzere ellerini kesin. Allah, Aziz ve Hakim'dir.' (Mâ'ide 5/38)

Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem Küsûf namazının

---

[143] **Sahih.** Muslim (140) Ahmed (2/360)

[144] **Sahih.** Ahmed (4/416) Ebu Davud (4259) Tirmizi (2204) İbn Mace (3961) İbn Hibban (5962) Beyhaki (8/191)

anlatıldığı hadiste şöyle der: "...Cehennem getirildi. Bu, beni (namazda) gerilerken gördüğünüz anda oldu. Ateşinin bana dokunmasından korkarak geriledim. Orada bastonlu bir kimsenin Cehennem içerisinde bağırsaklarını sürükleyerek dolaştığını gördüm. O kimse, bastonuyla hacıları soyuyordu. Hacı bunu farkederse: 'Bastonuma takıldı' der. Farketmezse alır giderdi.'"[145]

Hırsızlığın en büyüklerinden biri de umuma ait malları çalmaktır. Bunu yapan bazı kimseler şöyle derler: 'Başkalarının çaldığı gibi biz de çalıyoruz.' Bilmezler ki bu tüm Müslümanları soymaktır. Çünkü umuma ait mallar bütün Müslümanların mülküdür. Allah'tan korkmayanların yaptığı onlara gerekçe olacak bir neden değildir. Bazı insanlar da müslüman olmadıklarını öne sürerek kâfirlerin mallarını çalarlar. Oysa bu doğru değildir. Çünkü mallarının gasbedilmesi caiz olan kâfirler Müslümanlarla savaş halinde olanlardır. Değilse kâfirlerin kendileri ve tüm şirketleri bu kapsama girmez.

Allah Teâlâ, kendilerinden olmayanların mallarını helal sayan kitap ehlini kınayarak şöyle buyurmuştur: "Yine onlardan öyle kimseler de vardır ki, onlara da bir dinar emanet etsen, başlarında dikilip durmadıkça, onu sana geri vermezler. Bu, onların, "ümmîlerin (Arapların malını yemek) hususunda üzerimize düşen bir sorumluluk yoktur" demelerindendir. Böylece onlar, bile bile Allah'a karşı yalan söylerler." (Al-i İmran 75)

Yağmacılık

İmran b. Husayn radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu

[145] **Sahih.** Muslim, (904).

aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “**Yağma yapan bizden değildir**.”[146]

Ebu Hureyre radıyallahu anh’den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “Zina eden, zina ettiği sırada mümin değildir. Sarhoş edici içki içen içtiği sırada mümin değildir. Hırsızlık yapan çaldığı sırada mümin değildir. İnsanların gözleri kendisine dikilmiş halde iken yağma yapan, yağmaladığı sırada mümin değildir.”[147]

Şuf’a

Câbir ﷺ anlatıyor: ‘Rasûlüllâh ﷺ taksim edilmedikçe her (akar) malda şuf’a hakkı bulunduğuna hükmetti. Araya sınırlar konup, yollar tayin edilince şuf’a hakkı kalkar.’[148]

Müslim’deki metin şöyledir: ‘Henüz taksim edilmemiş arazi, mesken, bahçe gibi (akar nevinden) her ortaklıkta şuf’a hakkı vardır. (Ortaklarından birinin) ortağına haber vermeden satması helal olmaz. Satmadan önce haber verir, ortağı satın alır veya terk eder. Ortağına haber vermeden satarsa, ortağı bu mala (aynı fiyat karşılığında) hak sâhibi olur.’

Bir diğer rivayet şöyledir: ‘Komşu, komşusuna karşı şuf’a hakkına sâhiptir. Aynı yoldan işliyorlarsa, komşu bulunmadığı

---

[146] **Sahih**. Ahmed (4/438, 446) İbn Hibban (11/574) İbn Mace (3937)

[147] **Sahih**. Buhari (2475) Muslim (57)

[148] **Sahih.** Buhârî (2257) Müslim (1608) Nesâî (7/301) Ebû Dâvud (3513-3514) Tirmizî (1370)

takdirde, gıyâbında satış yapmaz, bekler.'[149]

Semure radiyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Ev komşusu komşusunun evini; arazi komşusu da arazisini satın almaya daha lâyık ve hak sahibidir."[150]

Lukata (Buluntu Mal)

Zeyd b. Hâlid radiyallahu anh'den: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e düşürülmüş (buluntu) altın ve gümüşten sordular. Şöyle buyurdu: "**Ağız bağıyla çıkınını iyice tesbit et, sonra bir sene sahibini ara, ilan et! Eğer çıkmazsa ileride harcamak için yanında emanet olsun. Eğer sahibi çıkıp gelirse ona verirsin**." Ona kaybolmuş deve hakkında da sordular, şu cevabı verdi: "**Senin onunla ne ilgin vardır? Bırak onu kendi haline, gezecek ayakları, su depolayacak midesi vardır; su içer, ot otlar, ağaç yaprakları yer. Elbet bir gün sahibi onu bulur**." Kaybolmuş koyun hakkında da sordular, şöyle buyurdu: "**Onu al, çünkü o ya senin olur, ya kardeşinin olur, ya da kurdun olur**"[151]

Ubeyy b. Ka 'b radiyallahu anh'den: "İçinde yüz dinar bulunan bir kese buldum, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip hükmünü sordum; şöyle buyurdu: "**Bir sene sahibini ara**!" Bir sene aradım, bulamadım, tekrar geldim. Yine: "**Bir sene daha ara**!" dedi. Yine bir sene daha sahibini

---

[149] **Sahih.** Ebû Dâvud (3518); Tirmizî (1369); İbn Mâce (2494) ve Nesâ'î (7/301).

[150] **Sahih ligayrihi**. Ahmed (5/8) Ebu Davud (3517) Tirmizi (1368) İbn Carud (644)

[151] **Sahih**. Buhari (2429) Muslim (1722)

sordum, soruşturdum; bulamadım, yine geldim. Şöyle buyurdu: "**Sayısını, kabını ve bağını iyi ezberle, sahibi çıkıp gelirse verirsin, gelmezse ondan faydalanırsın**"[152]

Iyâd b. Hımâr radiyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Kim bir yitik bulursa bir ya da birkaç adil şahit tutsun, gizlemesin, kaybetmesin. Eğer sahibini bulursa ona verir, bulamazsa o (yitik), Allah'ın dilediğine verdiği bir malıdır"[153]

Issız Harabede Bulunan Şeyler

İbn Amr radıyallahu anhuma'dan: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e (dalında) asılı olan meyve hakkında sordular; şöyle buyurdu: "**İhtiyacı olan kimse kucağına doldurmaksızın ondan alıp yerse bir şey lazım gelmez. Eğer (eteğinde) ondan alıp götürürse ne kadar almış ise aldığının iki misli sahibine öder ve ceza da görür. Meyveler kurutulmak üzere yığın yapıldıktan sonra her kim ondan çalarsa ve çaldığı şey bir kalkan değerinde olursa eli kesilir. Bu değerden az ise çaldığı kadar öder ve ayrıca ceza da görür.**" Kayıp deve ve koyun hakkında da sordular. Yukardaki gibi zikretti. Düşürülmüş eşyadan da sordular, şöyle buyurdu: "**Eğer işlek yolda ve insanların çokça bulunduğu köyde bulunmuş ise bir sene sahibini araştır. Sahibi gelirse verirsin, gelmezse o senin olur. Eğer harabede bulduysan, onda ve rikâzda (definelerde) humus (beşte bir vergi) vardır**"[154]

---

[152] **Sahih**. Buhari (2426)
[153] **Sahih**. Ebu Davud (1709)
[154] **Hasen**. Ebu Davud (1710-13) Nesai (8/84)

Değeri Düşük Lukatalar

Enes radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem bir hurma buldu ve şöyle buyurdu: "**Şayet bu sadakadan olmasaydı onu yerdim**."[155]

Hibe ve Hediye

Hediye ve Karşılığını Vermek

Enes radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Bana bir koyun paçası dahi hediye edilse, kabul ederim, o paçanın yemeğine çağırılırsam icabet edip giderim."[156]

Ebû Hureyre radiyallahu anh'den: "Bir Bedevî, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e genç bir deve hediye etti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onun hediyesine karşılık tam altı tane genç deve hediye olarak verdi. Bedevî bundan memnun kalmadı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bunu duyunca, Allah'a hamd ü senada bulundu ve şöyle buyurdu: "**Falan kimse bana bir genç deve hediye etti, ben de karşılığında altı tane genç deve verdim. Hâlâ memnun değil. Kureyşî, Ensârî, Sakafî ya da Devsî olanların dışında kimseden hediye kabul etmemeye azmettim**"[157]

---

[155] **Sahih.** Buhari (2431) Muslim (1071)

[156] **Sahih**. Ahmed (3/209) Tirmizi (1338) Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Buhari (2568)

[157] **Sahih.** Ahmed (2/247, 292) İbn Hibban (6383) Tirmizi (3946) Ebu Davud (3537)

İstemeden Gelen Allah'ın Rızkıdır

Halid b. Adiy radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Kime göz dikmeksizin ve talep etmeksizin kardeşinden bir iyilik gelirse onu kabul etsin, geri çevirmesin. Zira o Allah'ın kendisine yönlendirdiği bir rızıktır"[158]

Müşriğin Hediyesi

Iyâd b. Hımâr radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e bir deve ya da başka bir şey hediye ettim; bana: "**Müslüman oldun mu?**" diye sordu. "Hayır" dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "**Ben müşriklerin hediyelerini kabul etmekten allkondum"**[159]

Hafız İbn Hacer, Fethu'l-Bari'de şöyle demiştir: "Bu hadis, kitab ehli'nin değil, kitapsız müşriğin hediyesinin reddedileceğini söyleyen kimse lehinedir. Çünkü bu hadiste hediye verdiği söylenen kişi kitapsız müşriktir."

Müşriğe Hediye

Esma bt. Ebi Bekr radıyallahu anha'dan: "Müşrik olan annem bana gelip bir şeyler isterdi. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e ona sılayı rahim yapabilir miyim? diye sordum. **"Evet**" buyurdu.[160]

---

[158] **Sahih**. Ahmed (4/221) Ebu Ya'la (925) İbn Hibban (2404, 5108) Hakim (2/62)

[159] **Sahih**. Tirmizi (1577) Ebu Davud (3057)

[160] **Sahih**. Buhari (3183) Muslim (1003)

İbn Uyeyne dedi ki: şu ayet bunun üzerine nazil olmuştur: “Allah, dîn hususunda sizinle savaşmayan ve sizi yurdunuzdan çıkarmayan kimselere iyilik etmekten ve onlara karşı adaletli davranmaktan sizi menetmiyor. Şüphesiz Allah, adil davrananları sever” (Mumtehine 8)”[161]

Hibesinden Dönen

İbn Abbâs ve İbn Ömer radiyallahu anhum'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “Bir bahşiş veren ya da bir bağışta bulunan kimsenin, cayıp verdiklerini tekrar geri alması onun için helâl olmaz; ancak baba çocuğuna verdiği şeyi cayıp geri alabilir. Bağış ve hibesinden dönen ve cayan kişi, yiyip doyan ve doyduktan sonra kusup, tekrar kusmuğuna dönen köpek gibidir.”[162]

Hükümdara Hediye Hıyanettir

Câbir radiyallahu anh'den: “Nebi sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “**İmama (hükümdara) verilen hediyeler hile (hiyânet) ve irtikâbdır**”[163]

Rüşvet Almak ve Vermek

Hakime veya yöneticiye, haklının haksız gösterilmesi ya da haksız olan bir şeye haklıymış gibi muamele edilmesi için rüşvet vermek günahtır. Kararda haksızlığa ve hak sahibinin

---

[161] **Sahih.** Buhari (5978)

[162] **Sahih**. Ahmed (1/237) Ebu Davud (3539) Tirmizi (2132) Nesai (3690) İbn Mace (2377)

[163] **Hasen.** Taberani Evsat (5/168) Taberi Tehzibu’l-Asar (1596)

zulme uğramasına yol açar. Kötülük yayılır. Yüce Allah şöyle buyuruyor: *'***Mallarınızı aranızda haksız sebeplerle yemeyin. Kendiniz bilip dururken, insanların mallarından bir kısmını haram yollardan yemeniz için o malları hakimlere vermeyin**.' (Bakara, 2/188)

Ebû Hureyre ﷺ'dan Rasûlüllâh ﷺ'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: **'Yargıda rüşvet alan ve rüşvet verene Allah lanet etsin.'**[164]

'Abdullah b. 'Amr ﷺ'dan: Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: **'Allah'ın laneti rüşvet alan ve rüşvet verene olsun'**[165]

Aracılık İçin Hediye Almak

Ebu Musa radıyallahu anh'den: Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: **'İyilikte aracılık edin ki sevaba giresiniz.'**[166]

Ebû Umâme ﷺ'den Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: 'Kim bir aracılık işinde ricacı olur, bunun üzerine kendisine bir şey hediye edilir ve bunu kabul ederse faiz kapılarından büyük bir kapıya girmiştir.'[167]

Burada şu farklılığa işaret edilmesi uygun olur. İş takibi ve gerekli muamelelerin tamamlanması için ücret karşılığı bir şahsı görevlendirmek şer'î şartlar çerçevesinde caiz olan kiralama kapsamındadır. Makamını ve mevkisini kullanarak para karşılığı

---

[164] **Sahih.** Ahmed (2/387) Bkz. *Sahîhu'l-Câmi'* (5069).
[165] **Sahih.** İbn Mâce (2313) Bkz. *Sahîhu'l-Câmi'* (5114).
[166] **Sahih**. Buhari (1432) Ebû Dâvud (5132).
[167] **Hasen.** Ahmed, (5/261) Ebu Davud (3541) Bkz. *Sahîhu'l-Câmi'* (6292).

aracılık yapmak ise haramdır.

Kişinin Çocuğunun Geliri

Aişe radıyallahu anha'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Yediğiniz şeylerin en iyi kendi kazancınız olandır. Çocuklarınız da kazancınızdandır**."[168]

Diğer rivayet: "**Kişinin çocuğu en temiz kazancındandır. Onların mallarını rahatlıkla yiyebilirsiniz**."[169]

Cabir radıyallahu anh'den: "Bir adam geldi ve dedi ki: "Ey Allah'ın rasulü! Benim malım ve çocuğum var. Babam malımı almak istiyor." Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Sen ve malın babana aitsiniz**"[170]

Umrâ ve Rukbâ

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Umrâ da yapmayın, rukbâ da yapmayın! Yaparsanız, o malı kime hibe yapmış iseniz onun olur**." Dedim ki: "Bu nasıl olur?" Şöyle buyurdu: "**Umrâ: "Bu (mal), ömrün oldukça senindir" demendir. Rukbâ: "Benden ve senden olarak o başkasının olacaktır" (yani ben önce ölürsem, bağışladığım bana geri dönecektir, aksi durumda senindir) demektir**."[171]

---

[168] **Sahih**. Ahmed (6/41) Ebu Davud (3528) Tirmizi (1358) Nesai (4449) İbn Mace (2290)

[169] **Sahih**. Ahmed (6/126, 127) Hakim (2/45)

[170] **Sahih**. İbn Mace (2291) Bkz.: Ahmed (2/214) Ebu Davud (3530)

[171] **Sahih**. Ahmed (2/26, 34, 73) Nesai (3732) İbn Mace (2382) Ta-

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Umrâ kimin için yapılmış ise onun için geçerli ve caiz olur. Rukbâ da kimin için yapmış ise onun için caiz ve geçerli olur. Hibesinden dönen kişi, kusmuğuna dönüp yiyen kimse gibidir**."[172]

Cabir radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Mallarınızı üzerinizde tutun ve o malları ifsâd etmeyin! Çünkü kim bir malı umrâ suretiyle bir ömür boyu başkasına bağışlarsa, bağışlanan hayatta olsun, ölü olsun mal artık o kimsenin ve onun çocuklarının olmuş olur**."[173]

Çocuklar Arasında Bağışın Adil Olması

Nu'mân b. Beşîr radıyallahu anh'den: "Babam beni Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e götürüp dedi ki: "Ben bu oğluma bana ait olan bir kölemi verdim (bağışladım)." Nebî sallallahu aleyhi ve sellem: "**Bütün çocuklarına da böyle bir bağışta bulundun mu**?" diye sordu. "Hayır" deyince: "**Öyleyse buna verdiğin köleyi geri al**!" buyurdu[174]

Nu'man b. Beşir radıyallahu anh'den: "Babam bana malının bir kısmını bağışladı. Annem Amre bt. Revâha dedi ki: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i şahit göstermedikçe ben buna razı olmam." Bunun üzerine bana yaptığı bağışa şahit tutmak üzere babam beni Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e iletti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyur-

---

berani Evsat (7/67)

[172] **Sahih**. Ahmed (1/250) Nesai (3710)

[173] **Sahih.** Ahmed (3/293, 302, 313, 389) Muslim (1625)

[174] **Sahih**. Buhari (2586) Muslim (1623)

du: “**Bunu bütün çocuklarına da yaptın mı?**” “Hayır” diye cevap verince, şöyle buyurdu: “**Allah'tan korkun, çocuklarınıza adaletli davranın!**” Babam döndü; verdiği o sadakayı geri aldı[175]

Başka bir rivayette: “**Hepsine buna verdiğin gibi verdin mi**?” buyurdu. “Hayır” deyince, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem: “**Öyleyse beni şahit tutma! Çünkü ben adaletsizliğe şahit olmam**” buyurdu.[176]

Bağışta Kız Çocuklarına Eşit Davranmak

Nu’man b. Beşir radıyallahu anh’den: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: “**Aranızda yaptığınız iyilikte eşitliği arzuladığınız gibi, çocuklarınız arasında bağışta da eşit davranın**”[177]

Kadın Kocasından İzinsiz Bağış Yapamaz

İbn Amr b. el-Âs radiyallahu anhuma'dan: “Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Mekke'yi fethettiği zaman, hutbe irâd etti ve hutbesinde şunu söyledi: “**Bir kadın, kocasından izinsiz bir bağışta bulunamaz**”[178]

---

[175] **Sahih.** Muslim (1623) Buhari (2587)

[176] **Sahih ligayrihi**. Ahmed (3/326)

[177] **Sahih.** Tahavi Şerhu Muşkili’l-Asar (5073) Şerhu Meani’l-Asar (4/86) es-Sahiha (9/26)

[178] **Hasen.** Ahmed (2/184) Nesai (3757) Ebu Davud (3547)

Diğer rivayette: "**Kocasının nikâhı altında olan kadın, kendi malında herhangi bir yetkiye sahip değildir"**[179]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Kadın, kocasının kazancından, onun izni olmaksızın bağışta bulunursa, ecrinin yarısı kocasına aittir**."[180]

Kölenin Efendisinden İzinsiz Bağış Yapması

Abiyu'l-Lahm'in azatlısı Umeyr radıyallahu anh'den: "Ben köle idim. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e: "Efendimin malından bir şey bağışlayabilir miyim?" diye sordum. "**Evet, ecirde ortaksınız**" buyurdu.[181]

Vakıf

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**İnsan öldüğü zaman üç şey dışında ameli kesintiye uğrar: Devam eden sadaka, faydalanılan ilim veya kendisine dua eden salih evlat**"[182]

Vakıfta Şart Koşmak

İbn Ömer radiyallahu anhuma'dan: "Ömer radıyallahu

---

[179] Hasen. Ahmed (2/221) Ebu Davud (3546) Nesai (3756) İbn Mace (2388)

[180] **Sahih**. Buhari (5360) Muslim (1026)

[181] **Sahih**. Muslim (1025)

[182] **Sahih**. Muslim (1631)

anh Hayber'de (ganimetten) bir arazi elde etti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip şöyle dedi: ‘‘Ey Allah'ın Rasulü! Hayber'de bir yer edindim; bugüne kadar onun gibi kıymetli bir yer elde etmedim. Onu ne yapmamı emredersin?” Şöyle buyurdu: ‘‘**İstersen kökünden (Allah için) onu hapset ve onun gelirini vakfet.**” Bunun üzerine Ömer radıyallahu anh onu şu şartlarla vakfetti: “Onun aslı satılmayacak; bağışlanmayacak; kimse ona varis olamayacak; onun geliri sadece fakirlerin, yakın akrabanın olacak. Ayrıca köle azat edilmesi için, Allah yolunda savaşanlar için ve yolda kalanlar için de sarfedilecektir.” Bir rivayette şu ziyade vardır: “Misafir için de araziyi idare edenin malı kendisine sermaye etmeden, ondan yemesinde ve arkadaşına yedirmesinde herhangi bir sakınca yoktur.”[183]

Kişinin Vakfettiği Maldan Faydalanması

Osman radıyallahu anh’den: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Medine’ye geldiğinde Rume kuyusundan başka suyu tatlı olan su yoktu. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: “**Kim Rume kuyusunu satın alıp kendi kovasını müslümanların kovalarına ortak kılarsa cennette onun için daha hayırlısı vardır**.” Bunun üzerine malımla onu satın aldım.”[184]

Varislerine Zarar Vermek İçin Vakıf Batıldır

Allah Teâlâ şöyle buyurur: “**Boşadığınız kadınları, gücünüz yettiği ölçüde, oturduğunuz yerde oturtun; evden çıkmalarını sağlamak için onları sıkıştırıp zarar vermeye**

---

[183] **Sahih**. Buhari (2737) Muslim (1632)
[184] **Hasen**. Nesai (3608) Tirmizi (3702)

kalkışmayın" (Talak 6)

"**Keza bu taksim de, (mirasçılara zarar vermeyecek şekilde) vasıyyet olunan çıktıktan ve borç ödendikten sonradır**." (Nisa 12)

Kabirlerin Süslenmesi İçin Vakıf Haramdır

Ebu'l-Heyyac el-Esedî'den: "Ali b. Ebi Talib radıyallahu anh bana dedi ki: "Seni, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in beni görevlendiği vazife ile göndereyim mi? **Yok etmedik hiçbir suret ve heykel bırakma, düzlemedik yüksek kabir bırakma**."[185]

Musabakalar

Müsabakalar ve yarışmalar üç çeşittir:

Birincisi: Şeriata uygun bir gayesi olanlar... Bunların ödüllü ya da ödülsüz oynanması mübahtır. Deve ve at yarışları, atıcılık müsabakaları gibi. Kuvvetli görüşe göre buna -Kur'ân ezberi gibi- şer'î ilimlerle ilgili müsabakalar da dahildir.

İkincisi: Kendisi mübah olan (ama üzerine ödül konulması caiz olmayan) müsabakalar... Namazları geçirme, avret bölgelerini açma gibi haramların işlenmediği futbol maçları ve koşular buna örnektir. Bunların ödülsüz olarak yapılması caizdir.

---

[185] **Sahih.** Muslim (969)

Üçüncüsü: Kendisi haram olan ya da harama götüren yarışmalar... Örneğin: 'güzellik yarışmaları' olarak isimlendirilen fesat müsabakaları, yüze vurmayı içeren -ki yüze vurmak haramdır- boks maçları ya da: 'Koç dövüşü, horoz dövüşü… şeklinde düzenlenen müsabakalar...

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "**Yarışma (müsabaka) sebebiyle ödül ancak at ve deve koşturmakla, ok ve benzeri şeyleri atmakta verilir**"[186]

Ukbe b. Amir radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "**Âdemoğlunun yayıyla attığı ok, atını eğitmesi ve eşiyle oynaşması dışında her eğlencesi batıldır.**"[187]

Kumar ve Şans Oyunları

Yüce Allah şöyle buyurur: '**Ey iman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar (putlar), fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz**.' (Mâ'ide 5/90)

Cahiliye insanı sürekli kumar oynardı. En meşhur oyunlarından biri şu şekildeydi: On kişi bir deveye eşit oranlarda

---

[186] **Sahih**. Ebu Davud (2574) Tirmizi, (1700) Nesai (6/226) İbn Mace (2887) Ahmed (2/276, 358, 425, 474) Şafii el-Ümm (4/229) İbn Hibban (Mevarid 1638)

[187] **Hasen**. Ebu Davud (2513) Tirmizi (1637) Nesai (3578) İbn Mace (2811) Ahmed (4/144, 148) Hakim (2/104) Darimi (2449) Taberani (17/341) Ru'yani (186) Beyhaki Şuab (4/44) İbn Asakir Tarih (28/313, 40/497) Ma'mer b. Raşid Cami (1623) Kasım b. Kutlubuga Musnedu Ukbe (46) Acurri Tahrimu'n-Nerd ve'ş-Şatranc (no:3, 4)

ortak olurdu. Sonra kadehlerle bir tür kura çekilirdi. Yedisi, örflerine göre belirlenen değişik paylarını alır kalan üç kişi ise hiç bir şey almazdı. Zamanımızda ise kumarın bir çok şekli bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şu şekildedir.

- Piyango: Bunun çok çeşitli şekilleri vardır. En basiti; çekiliş yapılacak rakamların parayla satılarak ilk şanslı kişiye bir ödül, ikincisine başka bir ödül şeklinde birden fazla ve değişik ödüllerin verilmesidir. Bu -kendilerince hayırlı bir iş olarak adlandırsalar bile- haramdır.

- İçerisinde bilinmeyen bir ödülün bulunduğu bir malı satın almak ya da malın satışı esnasında, ödül kazananların belirleneceği çekiliş için bir numara vermek.

- Çağımızdaki kumar türlerinden biri de ticarî sigorta anlaşmalarıdır. Hayat sigortası, eşya sigortası, yangına karşı sigorta, genel sigorta ve benzeri çeşitli sigortalar... Hatta bazı sanatçılar, seslerini sigorta ettirirler.

Bunlar ve şans oyunlarının her türlüsü kumara dahildir. Günümüzde; bu büyük günahın işlendiği, içerisinde kumar masaları ve kumar aletleri bulunan özel kumar klüpleri bulunmaktadır. Futbol maçları vb. oyunların bahislerinde yapılan da kumar türlerinden biridir. Bazı oyun salonlarında ve eğlence merkezlerinde de kumar fikrine dayalı oyun çeşitleri vardır.

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: “Kim tavla oynarsa elini domuzun etine ve kanına batırmış gibidir.”[188]

---

[188] **Sahih**. Muslim (2260).

Ebu Musa radıyallahu anh'den Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Tavla oynayan Allah'a ve rasulüne isyan etmiştir**."[189]

İbn Mes'ud radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Sizleri yasaklandıkça yasaklanan şu iki damgalı zardan sakındırırım. Zira o acemlerin meysiri (kumarıdır)"[190]

Vasiyetler

Vasiyet: bir kimsenin bir malı yahut alacağı ya da bir menfaati, kendisine vasiyette bulunulan kimsenin, kendisinin ölümünden sonra malik olması şartı ile başkasına hibe etmesidir.

Kendisinden miras almayan akrabalarına vasiyette bulunması da gerekir. Çünkü şanı Yüce ve Mübarek Allah şöyle buyurmaktadır: '**Sizden birine ölüm gelip çattığı zaman eğer bir hayır (mal) bırakacaksa anneye, babaya ve yakın akrabaya maruf bir şekilde vasiyette bulunmak takva sahibleri üzerine bir hak olarak yazıldı**.' (el-Bakara, 2/180)

Yazılı Vasiyet Olmadan Gecelememek

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: '**Bir Müslümanın**

---

[189] **Hasen**. Malik (2/958) Ahmed (4/394) Ebu Davud, Sünen (4938) bkz.: İrvau'l-Galil (2670) Sahihu'l-Cami (6529)

[190] **Sahih.** Ahmed (1/446) Beyhaki (10/215) İbn Husrev Musnedu Ebi Hanife (1194) İbn Ebi'd-Dunya Zemmu'l-Melahi (73) Buhari Edebu'l-Mufred (1270)

hakkında vasiyet etmek istediği şeyler bulunup da vasiyetini başı ucunda yazmadan iki gece geçirmesine dahi hakkı yoktur.' İbn Ömer radıyallahu anhuma dedi ki: 'Ben Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem'den bu sözleri söylediğini duyduğumdan itibaren yanımda vasiyetim olmaksızın üzerimden bir gece dahi geçmiş değildir.'[191]

Vasiyetin Başına Ne Yazılır?

Enes radıyallahu anh'den dedi ki: "Onlar (ashab) vasiyetlerinin baş tarafına şunu yazardı: "Rahman, rahim Allah'ın adıyla! Bu filan oğlu filanın vasiyetidir. O Allah'tan başka hak ilah olmadığına, bir ve tek olduğuna, ortağının bulunmadığına, Muhammed'in onun kulu ve Rasulu olduğuna, kıyametin şüphesiz olarak geleceğine, Allah'ın kabirlerdekileri mutlaka dirilteceğine de şahitlik etmektedir. O geriye bıraktığı akrabalarına, Allah'a karşı takvalı olmalarını, aralarını düzeltmelerini, gerçekten mü'min kimseler iseler Allah'a ve Rasulune itaat etmelerini tavsiye etmektedir. Aynı şekilde onlara İbrahim'in ve Yakub'un oğullarına yaptığı şu vasiyeti de yapmaktadır: "Oğullarım şüphesiz Allah sizin için bu dini seçmiştir. Dolayısıyla ancak müslümanlar olarak ölünüz."[192]

Ölüm Yaklaşmadan Önce Sadaka

Ebû Hureyre radiyallahu anh'den: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e ''Hangi sadaka daha hayırlıdır?" diye soruldu. "Sağlıklı, mala karşı cimri, zenginliği umar ve fakirlikten korkar

---

[191] **Sahih.** Buhârî (2738) Müslim (1627).

[192] **Sahih**. Said b. Mansur (1/104 no:326) İbnu'l-Munzir Evsat (7063) Darimi (3183) Abdurrazzak (9/53) Darekutni, es-Sunen (4303); Beyhaki (6/468) el-Elbani, İrvau'l-Galil (1647)

bir durumdayken verecek olduğun sadakadır. Onu can boğaza gelip de falana şunu verdim, filana şunu verdim, deme durumuna gelinceye dek onu bekletmemendir" buyurdu. Diğer rivayette: "Sağlıklı ve hırslı olup da hayatta uzun yıllar kalmayı arzu ettiğin ve fakir düşmekten korktuğun bir durumdayken" şeklindedir.[193]

Malın Üçte Birinin Vasiyet Edilmesi

Daha fazlasını vasiyet etmek caiz değildir. Hatta daha faziletli olan vasiyetini üçte birden az tutmasıdır.

Sa'd b. Ebi Vakkâs radıyallahu anh'den: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte veda haccında idim. Öyle bir hastalığa yakalandım ki ölüme oldukça yaklaştım. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem beni ziyarete geldi. Ben ona: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Benim pek çok malım vardır ve bir kızımdan başka mirasçım yok. Malımın üçte ikisini vasiyet edeyim mi?' dedim. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: '**Hayır**' diye buyurdu. Ben: 'Peki ya yarısını' dedim. Yine: '**Hayır**' dedi. Bu sefer: 'Ya malımın üçte birini' dedim. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: '**Üçte bir (olabilir). Bununla birlikte üçte bir de çoktur. Şüphesiz ki ey Sa'd senin mirasçılarını zengin olarak bırakman, onları başkalarına el açacak muhtaç bir halde bırakmandan hayırlıdır**' (dedi ve elini açar gibi yaptı) **şüphesiz sen ey Sa'd Yüce Allah'ın rızasını arayarak herhangi bir harcamada bulunursan mutlaka ondan dolayı sana ecir verilir. Hatta hanımının ağzına koyduğun bir lokma bile**.' (-Ravi- dedi ki: 'Üçte bir

[193] **Sahih**. Buhari (1419) Muslim (1032)

vasiyette bulunmak bundan sonra caiz oldu.')"[194]

İbn 'Abbâs radıyallahu anhuma dedi ki: İnsanların vasiyeti üçte birden, dörtte bire indirmelerini çok arzu ederdim. Çünkü Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: '**Üçte bir çoktur'** diye buyurmuştur.[195]

Buna dair adalet sahibi iki Müslüman erkeği şahit tutar. Şayet bu şekilde iki şahit bulamazsa Müslüman olmayanlardan iki erkeği şahit tutar. Şu kadar var ki onların şahitliklerinden şüphe edecek olursa, yüce Allah'ın şu buyruğunda açıklandığı üzere onlardan emin olma cihetine gider:

"**Ey iman edenler! Siz yolculuk halinde iken ölüm musibeti birinizi bulmuşsa, vasiyet vaktinde aranızda şahitlik (şöyle olsun): Ya içinizden adalet sahibi iki kişi yahut sizden olmayan başka iki kişi (şahit) olsun. Haklarında şüpheye düşerseniz, bu iki kişiyi namazdan sonra alıkoyarsınız da Allah'a şöyle yemin ederler: '(Lehine şehadet ettiğimiz) bu iki kişi akraba dahi olsa yeminimizi hiçbir bedele satmayacağız ve Allah'ın şahitliğini gizlemeyeceğiz. O takdirde muhakkak günahkârlardan oluruz.' Eğer onların bir vebali hakettikleri gerçekten ortaya çıkarılırsa Haksızlığa uğrayan (mirasçı)lardan (ölene) en yakın başka iki kişi bunların yerine geçer ve: 'Bizim şahidliğimiz o iki kişinin şehadetinden elbette daha doğrudur. Biz aşırı da gitmedik. Yoksa muhakkak zalimlerden oluruz. diye Allah adına yemin ederler. Bu şahitliği gerektiği şekilde yerine getirmelerine yahut**

---

[194] **Sahih**. Ahmed (1/171) Buhârî (2742) Muslim (1628) Ebu Davud (2864) Tirmizi (2116) Nesai (3626) İbn Mace (2708)

[195] **Sahih.** Buhârî (2743) Muslim (1269) Ahmed (1/230) Beyhaki (6/269)

yeminlerinden sonra yeminlerin (mirasçılara) tevcih edileceğinden korkmalarına daha yakındır. Allah'tan korkun ve dinleyin. Allah fasıklar topluluğuna hidâyet vermez." (el-Mâ'ide, 5/106-108)

Vasiyet yapacak olandan miras alan anne-baba ve akrabalara vasiyet ise caiz değildir. Çünkü bu vasiyet miras ayetiyle nesh olmuştur.

Ebu Umame radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: '**Şüphesiz Allah (mirasdan) herbir hak sahibine hakkını vermiştir. Bu sebeble miras alan kimseye vasiyet yoktur**.'[196]

Vasiyette başkasına zarar vermek haramdır. Mesela mirasçılarından bazılarının mirastaki haklarından mahrum edilmelerini vasiyet etmesi yahut birini diğerinden üstün tutması gibi. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: '**Baba ve anne ile yakın akrabaların bıraktıklarından erkekler için bir pay -o maldan az veya çok olsun- farz kılınmış bir pay vardır**.' (en-Nisâ', 4/7)

Aynı surenin bir başka ayetinde de şöyle buyurulmaktadır: '**O halde hepsi yapacağı vasiyet ve borç(un ödenmesi)nden sonra üçte bire ortak olurlar. Ancak zarar verici olmamalıdır. (Bunlar) Allah'tan bir vasiyet olarak (gelen buyruklardır). Allah herşeyi bilendir, halimdir**.' (en-Nisâ', 4/12)

Ebu Said radıyallahu anh'den: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: '**Zarar vermek de yoktur,**

---

[196] **Sahih.** Ahmed (5/267) Ebû Dâvud (2870); Tirmizî (2120); İbn Mace (2713) Beyhakî (6/264)

zarara zarar ile karşılık vermek de yoktur. Kim başkasına zarar vermek isterse, Allah da ona zarar verir. Kim başkasını zora koşarsa, Allah da ona zorluk çıkartır.'[197]

İmran b. Husayn radıyallahu anh'den: "Bir adam ölümü sırasında altı kölesini azad etti. -Onların dışında da herhangi bir malları yoktu.- Mirasçıları olan bedevîler gelerek Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e yaptığını haber verdiler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: '**Gerçekten böyle mi yaptı**?' diye sordu ve şöyle dedi: '**Eğer biz bunu bilseydik, Allah'ın izniyle onun cenaze namazını kılmazdık. Şimdi bu köleleri arasında kura çek, onlardan iki tanesini azad et, geri kalan dördü tekrar köle kalsınlar**."[198]

Bu zamanda insanların çoğunda görülen husus dinlerinde birtakım bid'atler uydurmak olduğundan ve bu husus özellikle cenazelerle ilgili böyle olduğundan müslüman kimsenin Yüce Allah'ın şu buyruğu ile amel ederek sünnete uygun bir şekilde teçhiz ve defninin yapılmasını vasiyet etmesi yerine getirilmesi gereken işlerdendir: '**Ey iman edenler! Tutuşturucusu insanlarla taşlar olan o ateşten nefislerinizi ve ailelerinizi koruyunuz. Onun üzerinde (görevli) iri yarı, sert tabiatlı melekler vardır. Bunlar kendilerine verdiğim emirlerde Allah'a asla isyan etmezler. Ne emir olunurlarsa onu yaparlar**.' (et-Tahrim, 66/6)

Bundan dolayı Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabı böylece vasiyet ediyorlardı.

---

[197] **Hasen**. Darekutnî (522); Hâkim (2/57-58)
[198] **Sahih**. Ahmed (4/446)

Vasiyetle Mirasçıyı Zarara Uğratmak

Şeriat kurallarından biri de zarar vermenin ve zarara uğramanın olmamasıdır. Şer'î mirasçıların hepsini ya da bir kısmını zarara uğratmak bunun örneklerindendir. Kim böyle yaparsa Rasûlüllâh ﷺ'in şu sözüyle tehdit edilmiştir: **'Zarar vereni Allah da zarara uğratır. Güçlük çıkarana Allah da güçlük verir.'**[199]

Mirasçılardan birini şer'î hakkından alıkoymak, şeriatın belirlediğinin aksine mirasçılardan biri için vasiyette bulunmak veya malının üçte birinden fazlasını vasiyet etmek vasiyetle zarar vermenin örneklerindendir.

İnsanların şer'î hükmün buyruğuna boyun eğmedikleri yerlerde, şeriatın aksine hüküm veren kâfir mahkemeler sebebiyle, hak sahibinin Allah'ın kendisine verdiği hakkı alması imkansızlaşır. Bu mahkemeler, avukata yazdırılan haksız vasiyetin yerine getirilmesini emreder. Elleriyle yazdıklarından dolayı onlara yazıklar olsun! Kazandıklarından dolayı onlara yazıklar olsun!

Kafirin Vasiyeti Gerçekleşmez

Amr b. el-Âs b. Vâil es-Sehmî dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Babam kendi namına, yüz köle azat edilmesini vasiyet etti. Diğer oğlu Hişâm onun namına elli köle azat etti. Geriye elli köle de bana kaldı. Onları onun namına azat edeyim mi?" Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Eğer babanız müslüman olsaydı, onun namına köle azat eder, onun namına sadaka verir veya onun namına hac ederdiniz.**

---

[199] **Sahih.** Ahmed (3/543). Bkz *Sahîhu'l-Câmi'* (6348).

Böylece sevabı da ona ulaşırdı.”[200]

Ödeyecek Kimsesi Olmayan Ölünün Borcunu Devlet Öder

Ebu Hureyre radıyallahu anh’den: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’e üzerindeki borçla ölen kimsenin cenazesi getirilir, “Borcu için bir şey bıraktı mı?” diye sorar, eğer borcunu ödeyecek biri olursa cenazesini kılardı. Yoksa, müslümanlara: “Arkadaşınızın cenaze namazını kılın” buyururdu. Allah fetihleri nasip edince şöyle buyurdu: “**Ben müminlere kendilerinden yakınım. Herhangi bir mümin geride borç bırakarak ölürse onu ödemek bana aittir. Kim de mal bırakırsa varislerine aittir.**”[201]

Feraiz

Varis Olma Sebepleri

1- Nesep:

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Allah'ın Kitabında akraba olanlar, biribirlerine, diğer mü'minlerden ve muhacirlerden daha yakındırlar.” (Ahzab 6)

---

[200] **Hasen**. Ebu Davud (2883)
[201] **Sahih**. Buhari (2298) Muslim (1619)

2- Köle Azadından Dolayı Velâ:

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Velayet tıpkı nesep gibi kan bağıdır. Satılamaz ve bağışlanamaz"[202]

3- Nikah:

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Eğer zevcelerinizin çocuğu yoksa, onların terk ettikleri (miras)nin yarısı sizindir." (Nisa 12)

Verasetin Engeleri

1- Katl

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Katil varis olamaz**."[203]

2- Dinlerin Farklılığı

Üsâme radiyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Müslüman kâfire, kâfir de müslümana vâris olamaz**."[204]

Muhammed b. el-Eş'as radıyallahu anh'ın Yahudi ya da

---

[202] Sahih. İbn Hibban (4950) Hakim (4/292) Beyhaki (10/292)
[203] **Sahih ligayrihi**. Tirmizi (2109) İbn Mace (2645)
[204] **Sahih.** Buhari (2764) Muslim (1614)

Hristiyan olan halası vefat etti. Durumu Ömer radıyallahu anh'e anlatıp: “Ona kim vâris olabilir?” diye sordu. Ömer radıyallahu anh: “Ona kendi dininden olanlar vâris olur” şeklinde cevap verdi. Daha sonra Osman'a gelip ona da aynı soruyu sorunca, Osman şöyle dedi: “Ömer'in sana, “Ona kendi dininden olanlar vâris olur” dediğini unuttuğumu mu sanıyorsun?' dedi.”[205]

3- Kölelik

Kölenin mirasçı olması durumunda, gerçekte mirasçı kölenin sahibi olurdu. Oysa kölenin sahibi vefat eden kimse için yabancı hükmündedir ve mirasçı olması mümkün değildir. Bu nedenle köle ne mirasçı olabilir, ne de miras bırakabilir. Çünkü kölenin mülkiyet hakkı yoktur.[206]

İbn Ömer radıyallahu anhuma’dan: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem velânın satılmasından ve hibe edilmesinden yasakladı.”[207]

Mirasçı Olunan Mallar

Vefat eden bir kişinin geride bıraktığı mallarda/terikede dört hak oluşur. Bunlar;

1. Vefat edenin yıkanması, kefenlenmesi ve defin masrafları terikeden karşılanır.

2. Vefat edenin borçları terikeden ödenir.

---

[205] **Sahih mevkuf**. Malik (2/519) İbn Ebi Şeybe (6/283)
[206] El-Huseynî Kifâyetu'l-Ahyâr, (501)
[207] **Sahih**. Buhari (2535) Muslim (1506)

3. Vefat edenin vasiyeti - terikenin üçte birini aşmayacak şekilde - terikeden karşılanır.

4. Yukarıda sayılan üç hak yerine getirildikten sonra geriye kalan miktar 'miras' olur. Bu miktar, Allah'ın kitabı ve Rasulünün sünnetine göre mirasçılar arasında pay edilir. Nitekim Allah Teâlâ; "... **(Mirasçılara dağıtılacak bütün paylar, vefat edenin) vasiyetinden ve borçtan sonradır**" (Nisa 11) buyurmuştur.

Varisler Allah'ın Kitabında Açıklanmıştır

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Allah, (mirasın taksimi hususunda) size, çocuklarınızla ilgili (şu hükümleri) emreder: Erkeğe, kadının iki katı kadardır. Eğer kadınlar ikiden fazla iseler, ölünün bıraktığı (terike)nin üçte ikisi (onlara)dır. Eğer kadın bir tek ise, yarısı onundur. Ölenin (tek) çocuğu varsa, ana babadan her biri için, terikenin altıda biri vardır. Eğer Ölenin çocuğu yoksa ve anası, babası ona vâris olmuşlarsa, üçte biri anaya aittir. Eğer ölenin kardeşleri varsa, anası için altıda bir hisse vardır (Bütün bunlar) ölenin vasîyyet ettiği miktarın çıkmasından ve borcun ödenmesinden sonra (bakiyye üzerinden)dir. Siz, babalarınızdan ve oğullarınızdan hangilerinin fayda yönünden size daha yakın olduklarını bilemezsiniz. Bunlar, Allah tarafından, farz kılınmış hükümlerdir. Allah, şüphesiz, ilim ve hikmet sahibidir." (Nisa 11)

İbn Kesir bu ayetin tefsirinde şöyle demiştir: "Onlar hakkında adaletli davranmanızı emrediyor. Zira Cahiliye devri halkı mîrâsın tamâmını erkeklere bırakır, kadınlara hiçbir şey vermezlerdi. Mirasta hakkı olma bakımından Allah Teâlâ aralarında eşitliği emretmiş; ancak iki sınıf arasında fark gözeterek, erkeğe, iki dişinin hissesini vermiştir. Zîrâ erkek nafaka, külfet zahmetinden dolayı daha muhtaçtır. Erkek ticâret

ve kazanç meşakkatleriyle boğuşmak zorundadır. O halde kadının aldığının iki mislinin ona verilmesi uygun olacaktır."[208]

"**Eğer zevcelerinizin çocuğu yoksa, onların terkettikleri (miras)nin yarısı sizindir. Eğer varsa, terkettiklerinin dörtte biri size aittir. Bunlar, vasîyyet ettikleri çıktıktan ve borç ödendikten sonra (kalan mal üzerinden)dir. Eğer sizin çocuğunuz olmamışsa, terkettiklerinizin dörtte biri zevceler içindir. Eğer çocuğunuz varsa, terkettiğinizin sekizde biri onlara aittir. Bunlar ana vasıyyet ettikleri çıktıktan ve borç ödendikten sonra (geri kalan için)dir. Eğer bir erkeğe veya bir kadına, anası, babası ve çocukları olmaksızın (kelâle) olarak vâris olunursa ve onun bir erkek yahut bir kız kardeşi bulunuyorsa, onlardan herbirine altıda bir hisse vardır. Eğer onlar bundan daha çok iseler hepsi de, üçte bir hisseye ortaktırlar. Keza bu taksim de, (mirasçılara zarar vermeyecek şekilde) vasıyyet olunan çıktıktan ve borç ödendikten sonra (kalan mal üzerinden)dir. Bunlar, Allah tarafından size vasiyyet edilen (hüküm)lerdir. Allah, her şeyi hakkıyle bilendir; Halîm'dir**." (Nisa 12)

"**Senden fetvâ istiyorlar. De ki: "Allah, kalâle (babası ve çocuğu olmayan kimse) hakkında size fetva veriyor. Çocuğu olmayan, fakat kız kardeşi bulunan bir kişi ölürse, ölenin terk ettiği (miras)nin yarısı, o kızkardeşe aittir. Çocuğu olmayan kızkardeş ölürse, erkek kardeş ona vâris olur Geride kalanlar iki kız kardeş olursa, ölenin bıraktığı malın üçte ikisi, o iki kardeşe aittir. Eğer kardeşler erkek ve kız olurlarsa, erkeğin hissesi, iki kız hissesi kadardır. Allah, size, şaşırmamanız için (hükümlerini) açıklamaktadır. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir**." (Nisa 176)

---

[208] Tefsiru İbn Kesir (2/225)

Varisler (Mirasçılar)

Mirasçılar, 'ferâiz ve asabe' olarak iki kısma ayrılır.

Ferâiz sahipleri/Mirasları oranla belirlenenler: Mirastaki payları, Allah'ın kitabında belirli bir oranla takdir edilmiş kimselerdir.

Asabe: Mirastaki payları oranlarla belirlenmiş olanlar (feraiz ashabı) kendilerine düşen paylarını aldıktan sonra geriye kalan mirası 'asabe' alır. Şayet ferâiz sahipleri, miras paylarını aldıktan sonra geriye bir şey kalmazsa, 'asabe' mirastan pay alamaz.

Asabe Üç Kısma Ayrılır:

1- Bizzat asabe olanlar: Koca ve anabir kardeş dışındaki erkek mirasçılar gibi.

2- Bigayrihi asabe (başkası nedeniyle asabe olanlar): Bunlar kızlar, oğlun kızları, öz kız kardeşler ve baba bir kızkardeşlerdir. Burada sayılanlar kardeşleriyle birlikte bulunmaları durumunda 'bi-gayrihî asabe' olurlar.

3- Başkasıyla birlikte asabe olanlar: Bunlar kızlarla birlikte kız kardeşlerdir.

Feraiz Sahipleriyle Başlanıp, Kalanın Asabeye Ait Olması

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Feraizi sahiplerine verin. Geriye**

kalan miktar için, erkekler daha önceliklidir."[209]

Kızkardeşlerle Beraber Kızlar Asabedendir

Yani onlar takdir etmeksizin kalanı alırlar. Nitekim erkek de, feraiz sahiplerinden sonra alır.

Huzeyl b. Şurahbîl radiyallahu anh'den: "Ebû Musa radıyallahu anh'e, kız, oğlunun kızı ve kızkardeşin mirasını sordular. Şöyle dedi: "Kız yarı alır, kız kardeş de yarı alır." Sonra soruyu sorana: "İbn Mes'ûd'a git" diye tavsiye edildi; O da O'na gidip Ebû Musa'nın görüşünü de hatırlatarak bu durumu ona da sordu. İbn Mes'ûd radıyallahu anh dedi ki: "Onun söylediği gibi söylersem (haktan) sapmış olurum. Hidayete ermişlerden olamam. Ben size Allah Rasulü sallallahu aleyhi ve sellem'in verdiği hüküm gibi hüküm vereceğim. Kız yarım alır, oğlunun kızı üçte ikiyi tamamlamak için altıda bir alır. Kalan da kız kardeşin olur." Onun bu fetvasından Ebû Musa radıyallahu anh haberdar edilince şöyle dedi: "Bu derin alim aranızda bulunduğu sürece bana sormayın!"[210]

Erkek ve Kız Çocukların Hükmü

1- Ölen geride bir erkek, bir kız çocuk bırakmışsa, erkeğe iki, kıza bir pay olarak taksim edilir.

2- Varisler erkek ve kadın olarak üç veya daha fazla iseler erkeklere kadınların bir katı verilir.

---

[209] **Sahih**. Buhari (6746) Muslim (1615)
[210] **Sahih.** Buhari (6736)

3- Çocuklarla beraber, eşler, babalar gibi feraiz sahipleri varsa önce feraiz sahiplerine verilir, sonra kalan kısım erkeklere kızların iki katı olacak şekilde paylaştırılır.

4- Ölen geride sadece tek erkek çocuk bırakmışsa malın tamamını alır. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Erkeğe, kadının iki katı kadardır"** ve "**Eğer kadın bir tek ise, yarısı onundur.**" (Nisa 11) Böylece erkek çocuk tek ise, onun payı kadının iki katı olduğundan, mirasın tamamını alır.

5- Kişinin çocukları yoksa, oğlunun çocukları onun yerine geçer. Zira "Evlatlarınız" ifadesi, kişinin aşağı doğru sulbünden olan evlatlarına geçer. Bunda icma vardır.

Ana Babanın Hükmü

1- Ölenin fer'den (alt soy grubundan) varisleri varsa, baba ve anneden her biri altıda bir alır.

2- Eğer ana baba ile beraber çocuklardan biri yoksa anne malın üçte birine varis olur. Kalan üçte ikiye baba varis olur.

3- Ana baba ile beraber ölenin iki ve daha fazla kızkardeşleri varsa, anne malın altıda birini alır. Kalan altıda beş babanındır. Kızkardeşlere bir şey düşmez. Çünkü baba, onları hacbeder.

Kocanın Hükmü

1- Kişinin hanımı ölür ve geride varis olarak fer' (alt soy grubundan kimse) bırakmazsa, ölen kadının kocası malın yarısını alır.

2- Kişinin hanımı ölür ve geride varis olarak fer' (alt soy grubundan kimseler) kalırsa, kocanın payı dörtte birdir.

Hanımın veya Hanımların Hükmü

1- Kadının kocası ölür de varis olarak fer' bulunmazsa onun ve varsa ölenin diğer hanımlarının payı dörtte birerdir.

2- Kadının kocası ölür de varis olarak fer' bulunursa onun ve varsa ölenin diğer hanımlarının payı sekizde birerdir.

Ana Bir Erkek Kardeş veya Kızkardeşlerin Hükmü

1- Bir kadının aynı anadan erkek kardeşi veya aynı anadan kızkardeşi ölürse, herbiri altıda bir alır.

2- Bundan fazlası yani anaları bir iki erkek kardeş veya anaları bir iki kızkardeş ölürse, eşit olarak üçte bir alırlar.

Erkek ve Kız Öz Kardeşlerin Hükmü

1- Ölen geride bir tane öz kızkardeş veya baba bir kızkardeş bırakır ve onun asıldan ve fer'den varisi yoksa, onun öz veya baba bir kızkadeşine terikenin yarısı düşer.

2- Ölen geride iki öz kızkardeş ve daha fazlasını bırakmışsa ve ne asıldan ne de fer'den varisi yoksa, öz kızkardeşlere terikenin üçte birer düşer.

3- Ölen geride bir erkek ve ikiden fazla öz kızkardeş bırakırsa, terike erkek ve kızkardeşler arasında, erkeğe kızın iki

katı olacak şekilde paylaştırılır.

4- Öz kızkardeş öldüğünde asıldan ve fer'den varisi yoksa onun öz erkek kardeşi bütün malı alır. Eğer birden fazla erkek kardeş varsa mal eşit şekilde paylaştırılır. Öz erkek veya kız kardeşlerin bulunmaması halinde baba bir erkek ve kızkardeşlerin hükmü de böyledir.

Altıda Bire Hak Sahibi Olanlar

1- Kızla beraber oğulun kızı. Delili az önce geçen İbn Abbas radıyallahu anhuma hadisidir.

2- Baba bir kızkardeşle beraber baba ayrı kızkardeş: Delili bir önceki maddedeki gibidir.

3- Anne bulunmadığı zaman nine. Delili Bureyde radıyallahu anh hadisidir: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, altında anne bulunmadığı zaman nineye altıda bir verdi."[211]

4- Kendisini sakıt etmeyecek kimselerle beraber dede. Bunun delili icma ile babaya kıyas edilmesidir. İbnu'l-Munzir dedi ki: "Dedenin mirasta baba hükmünde oluşunda icma edilmiştir."[212]

5- Çocuk veya kardeşle beraber anne. Delili şu ayettir: "**Eğer bir erkeğe veya bir kadına, anası, babası ve çocukları olmaksızın (kelâle) olarak vâris olunursa ve onun bir erkek yahut bir kız kardeşi bulunuyorsa, onlardan herbirine altıda bir hisse vardır. Eğer onlar bundan daha çok iseler hepsi**

---

[211] **Hasen.** Ebu Davud (2895) İbnu'l-Carud (960)
[212] El-İcma (84)

de, üçte bir hisseye ortaktırlar." (Nisa 12)

6- Annenin oğlu veya kızı. Delili aynı ayettir.

7- Baba ile beraber çocuk. Delili şu ayettir: "**Ölenin (tek) çocuğu varsa, ana babadan her biri için, terikenin altıda biri vardır**." (Nisa 11)

Oğul, oğlun oğlu veya baba bulunduğu zaman kardeşe ve kızkardeşlere miras yoktur. Bu konuda ilim ehli arasında ihtilaf yoktur.

Dede Bulunması Halinde Erkek ve Kızkardeşin Mirası

Bu konuda ihtilaf vardır. Tercih edilen şudur: öz erkek veya kızkardeşler dede bulunması halinde varis olurlar. Babada olduğu gibi, dede onları mirastan hacbetmez. Bu konuda delil, baba ile ile beraber kardeşin; dede ile beraber erkek kardeşle aynı derecede olmasıdır.

Erkek Kardeş, Ana Bir Kardeş Bulunmadığında Kızlarla Beraber Varis Olur

Kızlarla beraber erkek kardeşin mirasına gelince:

Cabir radıyallahu anh'den: "Ensâr'ın Hazreç kabilesinden Sa'd b. er-Rabi radıyallâhu anh'ın karısı, Sa'd'ın iki kızını Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına getirerek: "Ey Allah'ın rasulü! Bunlar Sa'd'ın kızlarıdır. Sa'd, seninle beraber katıldığı Uhud (savaşı) günü şehîd edildi. Bu kızların amcası, Sa'd'ın bıraktığı malın hepsini aldı (yâni kızlara hiç bir şey bırakmadı).

Şüphesiz kadın (genellikle) ancak malından dolayı nikahlanır." Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem sustu. Nihâyet mîras'a dair âyet indirildi. Bunun üzerine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem, Sa'd b. er-Rabi'nin erkek kardeşini çağırttı ve: "**Sa'd'ın malının üçte ikisini onun iki kızına ver. Karısına da sekizde birini ver. Sen de kalanı al**" buyurdu."[213]

Ana bir erkek kardeş ise, kız ile beraber varis olmaz. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Eğer bir erkeğe veya bir kadına, anası, babası ve çocukları olmaksızın (kelâle) olarak vâris olunursa ve onun bir erkek yahut bir kız kardeşi bulunuyorsa, onlardan herbirine altıda bir hisse vardır.**" (Nisa 12) Bu ana bir erkek kardeş hakkındadır. Kelale; asıl ve fer' olarak varisi olmayan kimsedir. Yahut asıl veya fer olarak anasından erkek kardeş veya kızkardeşi gibi varisleri olmayan kimsedir. Nitekim sahabe böyle açıklamıştır.

Baba Bir Erkek Kardeşin Payı, Ana Baba Bir Kardeş Bulunması Halinde Sakıt Olur

Ali radıyallahu anh şöyle demiştir: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ana baba bir kardeşlerin biribirlerine mirasçı olduklarına, (bunlarla beraber bulunan) yalnız baba bir kardeşlerinin (bunlara) mirasçı olmadıklarına hükmetti. Adam, baba ve anne bir kardeşine mirasçı olur. Fakat o kardeşin (yalnız) baba bir kardeşleri mirasçı olmazlar."[214]

---

[213] **Hasen**. Ebu Davud (2892) İbn Mace (2720) Tirmizi (2092)
[214] **Hasen**. İbn Mace (2739) Tirmizi (2094)

Varislerin Üçüncü Mertebesi: Akrabalar (Zevi'l-Erham)

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Allah'ın Kitabına göre, hısımlar, biribirlerine daha yakındırlar**." (Enfal 75)

Ebû Ümâme (Es'ad) b. Sehl b. Huneyf'den: "Bir adam (başka) bir adama bir ok atarak öldürdü. Öldürülen adamın bir dayıdan başka mirasçısı da yoktu. Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh radıyallâhu anh bu adamın miras işini (halîfe) Ömer radıyallâhu anh'e yazılı olarak sordu. Ömer radıyallahu anh, Ebu Ubeyde'ye yazılı cevab verdi: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Allah ve rasulü, hiç bir mirasçısı bulunmayan (müslüman)ın mirasçısıdır. Dayı da hiç mirasçısı bulunmayan (yeğenin)in mîrasçısıdır.**"[215]

Aişe radıyallahu anha'dan: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in bir âzadlı kölesi bir hurma ağacından düşüp vefat etti. Geriye bir mikdar mal bıraktı. Ne çocuğu ne de başkaca yakını vardı. Bunun üzerine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem: "**Onun mirasını, köylülerinden bir adama verin**" buyurdu."[216]

Veledi Zina ve İbnu'l-Mulâ'ane'nin Varisliği

Veled-i zina, şer'i kocadan başkasından olan çocuktur. Lanetleşmiş karı kocanın çocuğu (Ibnu'l-Mulâ'ane) ise, şer'î kocanın kendisine nisbetini kabul etmediği çocuktur.

---

[215] **Sahih**. Tirmizi (2103) İbn Mace (2737)
[216] **Sahih**. Ebu Davud (2902) Tirmizi (2105) İbn Mace (2733)

Müslümanlar, veled-i zina ve ibnu'l-mulâ'ane ile babaları arasında, şer'î nesebin inkârı sebebiyle miras işlemeyeceğinde icma etmiştir. Ancak onlarla anneleri birbirleriyle mirasçı olurlar

Sehl b. Sa'd radıyallahu anh'ın lanetleşenler hakkındaki rivayetinde şöyle demiştir: "Kadın hamile kalmıştı, doğurduğu zaman (neseben) annesine nisbet edildi. Allah'ın farz kıldığı miraslarda, o annesine, annesi de ona vâris oldu. Bu hususstaki miras sünneti, böyle câri oldu."[217]

Çocuk Doğduğunda Ağlarsa Varis Olur

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Doğan çocuk ağlar, sonra ölürse varis olur ve ona varis olunur. Ağlamazsa (ölü doğarsa) ne varis olur, ne de ona varis olunur**."[218]

Azad Edilen Kölenin Mirası

Abdullah b. Şeddad'dan: "Hamza radıyallâhu anh'ın kızı (- ki Muhammed b. Ebî Leylâ'nın dediğine göre; o Abdullah b. Şeddâd'ın ana bir kızkardeşidir -) şöyle demiştir: "Benim bir âzadlı kölem vefat etti ve geriye bir kız bıraktı. Bunun üzerine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem onun malını benim ile kızı arasında taksim etti. Malının yarısını bana, yarısını da onun kızına hükmetti."[219]

İbn Mes'ud radıyallahu anh'den: "Müslümanlar köleleri başıboş velayet hakkı olmaksızın salıvermezlerdi. Cahiliyye

---

[217] **Sahih**. Buhari (5309) Muslim (1492)
[218] **Sahih ligayrihi**. Ebu Davud (2920)
[219] **Hasen**. İbn Mace (2734) Hakim (4/66)

dönemi insanları ise onları başıboş salıverir, saibe yaparlardı."[220]

Kadınlara Zorla Varis Olmak

İbn Abbâs radıyallahu anhuma şöyle demiştir: "Câhiliyye devrinde bir kadının kocası öldüğünde bir adam gelip kadının üzerine bir elbise atar ve o kadınla (evlenmeye) en lâyık aday o kişi olurdu."[221] Bunun üzerine şu ayet inmiştir: "**Ey imân edenler, kadınlara zorla vâris olmaya kalkmanız size helâl değildir.**" (Nisa 19)

Hacb ve Hirman (Mirastan Mahrumiyet)

Hacb: Başka bir şahsın bulunması sebebiyle bir şahsın mirastaki payının bir kısmından veya tamamından mahrum edilmesidir.

Hirman: Cinayet ve benzerleri gibi varisliğe engel olan bir mani sebebiyle şahsın mirastaki payından mahrum edilmesidir.

Hacbın Kısımları:

Hacb-i Nuksân (Kısmî Mahrumiyet): Bir başkasının bulunması nedeniyle, kişinin mirastaki payının eksilmesidir. Bunlar;

1- Koca: Vefat edenin çocuklarının bulunması nedeniyle

---

[220] **Sahih.** Buhari (6753)
[221] **Hasen mevkuf**. Taberi (8/108)

yarım hisseden dörtte bir hisseye iner.

2- Hanım: Vefat edenin çocuklarının bulunması nedeniyle dörtte birden sekizde bire iner.

3- Anne: Vefat edenin fer'i (alt soy grubunun) bulunması nedeniyle dörtte bir'den altıda bire iner.

4- Oğlun kızı: Vefat edenin kendi kızının bulunması nedeniyle yarım hisseden altıda bire iner.

5- Baba bir kız kardeş: Vefat edenin öz kız kardeşinin bulunması nedeniyle yarım hisseden altıda bir hisseye iner.

Hacb-i Hirmân (Tamamen Mahrumiyet): Bir başkasının bulunması nedeniyle, kişinin mirastan pay alamamasıdır. Mesela oğul bulunması halinde erkek kardeş varis olmaz. Bu tür altı varisin mirasına dahil edilmez. Kısmî mahrumiyete girenler şunlardır:

1- Anne
2- Baba
3- Öz oğul
4- Öz kız
5- Koca
6- Hanım

Tamamen mahrumiyete (hacb-i hirmana) bu altı sınıfın dışındakiler girerler.

Bu tür mahrumiyet iki esasa bağlıdır;

1- Vefat edene bir şahıs aracılığıyla bağlananlar, aracı şahsın bulunması nedeniyle mirasçı olamazlar. Ölenin oğlu var-

sa, oğlunun oğlu mirasçı olamaz. Bu durumda anne bir kardeşler istisnadır. Çünkü anne bir kardeşler, ölüye anneleri aracılığıyla bağlanmalarına rağmen, anneleriyle birlikte mirasçı olurlar.

2- Yakın olan, uzak olana tercih edilir. Ölenin oğlunun bulunması, kardeşinin oğlunun mirasçı olmasını önler. Her ne kadar bunlar, eşit derecede bulunsalar da, akrabalıktaki yakınlıkları nedeniyle tercih edilirler. Öz kardeşin bulunması durumunda, baba bir kardeşin mirastan mahrum olması gibi.

İçindekiler

Hutbetu'l-Hâce ……...2
MUAMELÂT……3
Haram Alışverişler:.....3
Meçhul ve Riskli Satışlar.....8
Faiz.....22
Selem (Önceden Satma).....33
Borçlanma Hukuku.....34
Rehn (İpotek).....36
Havale 38
Damân (Malla Kefalet) 38
İflâs.....39
Sulh ve Komşuluk Ahkamı 41
Ortaklık (Şirket).....43
Vekâlet.....44
Musâkât ve Muzâraa (Zirâat) 46
İcâre (Ücretle Çalıştırma).....47
Vedia (Emanet) ve Âriye (Ödünç) 50
Boş Araziyi İşletmek.....51
Gasp, Hırsızlık ve Yağma 51
Şuf'a 55
Lukata (Buluntu Mal).....56
Hibe ve Hediye 58
Vakıf 65
Musabakalar 67
Vasiyetler.....70
Feraiz.....77
Varis Olma Sebepleri…….77
Verasetin Engeleri……..78
İçindekiler 94